lijke Juffers, welke de gemelde Orde hadden aangenomen. Zedert wierdt het eene verblijfplaats van Priesteren en dienstdoende Broederen. Het vermaard adelijk Geslagt VAN STERINGA was uit dit Dorp afkomstig.

Zie *Oudh. van Vriesland.*

OMMELANDEN. Dus noemt men het platte land der Provincie van *Groningen*, in onderscheiding van de Stad. *Groningen en Ommelanden*, of ook wel *Stad en Land*, is de benaaming, onder welke het geheele Gewest wordt uitgedrukt. Zie verder 't Art. GRONINGEN.

ONZENOORD, eene Vrije Heerlijkheid, met eene klein Dorp, in het *Land van Heusden*, meer bijzonder in de Langestraat. De aloude en eigenlijke benaaming is *Hondsoirde*. Voormaals stonden voor de Heerlijkheid zevenentwintig Huizen aangetekend. Een geweldige Brand, in den Jaare 1746, in het Dorp *Vlijmen* ontstaan, heeft ze meest allen tot asche verteerd. De vlammen, boven den wind uitgebroken, en langs de Straat voortloopende, leiden, zo in het Dorp *Onzenoord*, als te *Vlijmen* en *Nieuw Kuik*, in korten tijd, omtrent driehonderd Huizen in koolen. Van tijd tot tijd heeft men nieuwe Huizen aangetimmerd. In de Heerlijkheid legt een Kasteel, een deftig oud gebouw, met uitgebreide plantaadjen en aangenaame wandeldreeven omringd.

OOLTGENSPLAAT, met *Bommel*, eene Ambagtsheerlijkheid in Zuidholland, in den *Lande van Putten*, meer bepaaldelijk in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland *Overflakkee*. Volgens zommigen zou het dien naam ontleend hebben van eenen Visscher, OOLTJE genaamd, als den eersten vinder van de Plaat. Anderen, *Odulfsplaat* voor de eigenlijke benaaming houdende, leiden die af van ST. ODULFUS, aan welken eertijds de Kerk was toegewijd. De Landen, welke, zints de eerste bewooning, van tijd tot tijd, zijn aangedijkt, worden thans begroot op zevenenzestighonderd en zevenenzestig Gemeten

meten en tweehonderd negenendertig Roeden. Volgens de laatste optelling zouden 'er driehonderdnegentien Huizen staan, nevens vijf Meestooven en twee Koornmolens. De Aardappelen, welke men wijd en zijd, onder den naam van Zeeuwsche, vent, worden, voor een goed gedeelte, hier geplant. Een langen reeks van jaaren heeft de Ambagtsheerlijkheid behoord aan den Huize van AARSEN.

OOLTGENSPLAAT, het Dorp in de boven gemelde Heerlijkheid, legt in het Oostlijk gedeelte van dezelve, aan het Hollands *Diep*, waar mede het gemeenschap heeft, langs eene zeer goede Haven, van een Spui voorzien, door middel van welke het Binnenwater geloost, en het Buitenwater kan geweerd worden. Het Dorp, welk iets van de gedaante eener Stad heeft, is fraai betimmerd, met ongeveer honderdtwintig Huizen. Aan den mond der Haven plagt weleer een Schans te leggen, dien men, naaderhand, heeft laaten vervallen. Behalven de Hervormde Kerk, die haaren eigen Leeraar heeft, en een deftig gebouw is, staat 'er een aanzienlijk Raadshuis, van verscheiden vertrekken voorzien, eene Waag en een Weeshuis, dat voor ruim vijftig jaaren gebouwd wierdt. Behalven eene Jaarlijksche, wordt hier ook eene Weekmarkt gehouden.

OORGATEN. Dus noemt men, te *Amsterdam*, de opening in verscheiden hooge houten Bruggen, slegts met eene enkele plank gedekt, door het ophaalen van welke zij doortogt verleenen aan Beurtschepen, en andere Vaartuigen, mids deeze het Want en andere Zijtouwen losmaaken. Veel minder omslagtig zijn deeze *Oorgaten*, dan de Wippen of Ophaalen, van welke men zich aan andere laagere houten Bruggen moet bedienen. De uitvinder daar van was, in den Jaare 1596, HENDRIK JAKOBSZOON STAETS, Stads-Timmerman. Reeds te vooren waren de *Oorgaten* niet onbekend; want men vindt reeds, in den Jaare 1481, van een *Oirgat* aan de Nieuwe-Brug gewag gemaakt. De openingen in de Paalen, rondom de Stad, welke met Boomen geslooten worden, plagt men ook *Oorgaten*

ten te noemen. Van eene andere gedaante zullen dus de eertijds gebruiklijke geweest zijn.

Zie WAGENAAR, *Beschrijv. van Amsterdam.*

OORSCHOT, een aanzienlijk Vlek, in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, onder het Kwartier van *Kemperland*, vier uuren ten Zuiden van de Stad *'s Hertogenbosch.* Het getal der Huizen wordt op negenhonderd begroot. 'Er staan twee Kerken; de eene, zijnde de kleinste, aan ST. ODULFUS, de andere, veel grooter, aan ST. PIETER gewijd. De eerste, een zeer oud gebouw, volgens een aangenomen Volksbegrip, van de tijden der Romeinen, wordt niet meer tot het oorspronklijk oogmerk, maar tot eene Waag gebruikt. De Groote, eertijds eene Kollegiaale Kerk, praalt nog, in het Koor, met de kunstig gewerkte Gestoelten of Zitplaatzen der Kanunniken; als mede met de pragtige Graftombe van het Stamhuis van MERODE, aan 't welk eertijds deeze Plaats in eigendom behoorde. Het Gebouw, aanzienlijk door zijne Bouworde en grootte, en, ten dien opzigte, de Hoofdkerken van verscheiden Nederlandsche Steden evenaarende, ontvangt nog meer luisters, door zijnen stand op een ruim Marktveld. De hooge Toren pronkte, eertijds, met een fraai Spits; doch dit, eens door den Wind, en andermaal door het blixemvuur merkelijk beschadigd zijnde, heeft men, zedert, den Toren met een laagen Kap gedekt. De Hervormde Leeraar, welke in deeze Kerk den dienst verrigt, predikt insgelijks in het Dorp *Best.* — *Oorschot* behoort, voor de eene helft, aan Hun Hoog Mogenden de Staaten Generaal, en voor de andere helft, aan een bijzonderen Heer. Te gader, doch beurt om beurt, stellen zij de Regeering aan; zij bestaat uit zeven Schepens, zeven Gezwoorenen, zeven Raadsmannen, twee Kerkmeesters en drie Armmeesters. De Schout of Drossaart, evenwel, wordt door den bijzondere Half-Heer aangesteld.

Een

Een zonderling voorval, in den Jaare 1663, te *Oorschot* gebeurd, is der aantekeninge wel waardig. ARNOLDUS FEY, Geneesmeester der Plaatze, hadt zich, zints eenigen tijd, door gelukkige geneezingen zeer vermaard gemaakt. De toeloop van Lijderen, die, meestal, gelukkig geholpen wierden, nam hand over hand toe. Dit baarde opmerking, doch vooral, dat de eere der geneezinge wierdt toegeschreeven aan de wonderdaadige kragt van het Lijk van zekere MARGARETA VAN VALKENISSE, Moeder van een Nonnenklooster te *Oorschot*, in den Jaare 1658, en dus ruim vijf jaaren te vooren overleeden. De zulken, die aan wonderwerken, in onze dagen, geen geloof sloegen, zogten de oorzaak der ongemeene Geneezingen in eene heilzaame Olie, welke het Lijk, door het eene of andere behoedmiddel tegen de verrotting bewaard, uitleverde. De Algemeene Staaten, eenig bedrog vermoedende, of voor de uitzinnigheden des Bijgeloofs bedugt, deeden het Lijk overbrengen in eene Kamer op het Stadhuis te *'s Hertogenbosch*, om aldaar door bekwaame Ontleedkundigen onderzogt te worden. Zij vonden het, in een geslooten kist, als eene Nonne opgeschikt. Het bleek geopend geweest, de Ingewanden daar uit genomen, en de plaats daar van aangevuld te zijn met fijn gemaalen Alsemknopjes. De Huid was uitgedroogd en gerimpeld, bedekkende niets anders dan de beenderen. Alles gaf eenen reuk van zich als vermolsemd hout. Naa het Lijk dus geschouwd, en 'er niets ongemeens aan bevonden te hebben, wierdt hetzelve, in tegenwoordigheid van Schepenen van *'s Hertogenbosch*, in een afzonderlijk Koor van de *St. Jans* Kerk begraaven. Hoewel het gerugt der Heilige Nonne allengskens verdween, behieldt, nogthans, de Heelmeester zijnen toeloop, en verrigtte nog verscheiden treffende geneezingen.

Zie OUDENHOVEN, *Beschr. van de Meijery.*

OOST-BARENDRECHT, eene Ambagtsheerlijkheid, onder Zuidholland, in den *Riederwaard*, en een Hollandsch Leen, wordende begroot op zevenhonderd Morgens Land. Zij heeft geen

geen Dorp, noch gevolglijk eene Kerk. De opgezeetenen, hier en daar verſpreid, verrigten hunnen openbaaren Godsdienst in het aangrenzend Ambagt *West-Barendrecht.*

Zie OUDENHOVEN, *Beſchr. van Zuidholland.*

OOSTBROEK, weleer een Klooster, buiten de Witte-Vrouwenpoort van *Utrecht.* Het was in tweeën verdeeld; de eene helft wierdt van Monniken, de andere van Nonnen bewoond. Het ontleende zijnen naam van den *broekigen* grond, op welken het, ten Oosten van de Stad, lag. De H. MAAGD en ST. LAURENS waren 'er de Beſchermheiligen van, en de ſtigter Bisſchop GODEBALDUS, in het begin der Twaalfde Eeuwe. Naar de ſtrenge onderhouding van de Orde van BENEDICTUS, naar welke Kloosterlingen leefden, noemde men dit Geſtigt, bij wijlen, den Kerker der Orde. Zo niet van alle, immers van een goed deel der Landerijen van de Heerlijkheid *Zuilen*, was de Abt eigenaar. Van hier dat zijn aanzien niet gering was. Op de Landdagen van het Gewest, hadt hij zitting onder de Staaten, voorts zijn afzonderlijk regtsgebied en zeer ruime inkomſten. Eerst ſtondt het Vrouwelijk gedeelte van het Klooster, waarin geen andere dan Adelijke Juffers wierden aangenomen, onder eene Priorin. Aangroeiende rijkdom en luister deedt haar den naam van Abtdisſe opdraagen, met eene Priorin onder haar. In het felſte der Spaanſche Oorlogen, wierdt het gewijde Geſtigt verwoest. In de Kerk lagen verſcheiden luiden van aanzien begraaven: onder andere Graaf WILLEM VAN RENNENBERG, *Heer van Zuilen en Westbroek.*

Zie *Batavia Sacra*; *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom.*

OOSTBURG, in Staats Vlaanderen, onder het *Vrije van Sluis*, ongeveer twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad van dien naam. Het is eene kleine Stad, van hooge

oudheid, eertijds van Vestingwerken voorzien, doch die al voor lang geslegt zijn. Graaf MAURITS VAN NASSAU maakte zich, in den Jaare 1664, meester van het Stedeken, 't welk zedert in de magt der Staaten is gebleeven. Men telt 'er omtrent honderd Huizen, en, ondanks dit klein getal, twee Kerken: de eene wordt door de Nederduitsche, de andere door de Walsche Hervormden gebruikt. Wijders heeft men 'er een Raadhuis, 't welk op een Plein staat. In hetzelve vergadert, van tijd tot tijd, de Regeering, welke bestaat uit Baljuw, één Burgemeester en vier Schepens; zij worden door de Algemeene Staaten of derzelven Afgevaardigden aangesteld, doch begeeven zelve de Ampten van Griffier en Ontvanger. Niet anders dan in naam heeft het Plaatsje gemeenschap met

OOSTBURGER-AMBAGT, als beslaande een aanmerkelijk gedeelte van het *Land van Kadzand*, als mede, nevens verscheiden andere Poldertjes, de wederhelft van den *Hendriks-Polder* en van *Prins Willems-Polder*, van welke de andere helft onder het regtsgebied van het gemelde Steedtje behoort.

OOSTENRYK, (*Don* JAN VAN) gebooren omtrent den Jaare 1545, was de Natuurlijke Zoon van Keizer KAREL DEN V, geteeld bij eene Hoogduitsche Adelijke Juffer, VAN PLOMBES genaamd. Heimelijk wierdt hij, in Spanje, opgevoed bij LOUIS QUEJADA, Heer van *Villa Garcia*, dien hij, langen tijd, voor zijnen Vader hieldt. Zijn weezenlijke Vader, misschien daar door zijnen eigen misstap willende boeten, hadt hem tot den Geestelijken staat geschikt. Zijn broeder, Koning PHILIPS, bestemde hem tot een anderen leevensstand. Van deszelfs aanweezen en verblijf niet onkundig, wilde hij dat *Don* JAN aan hem zou vertoond worden, terwijl hij op de jagt was. 's Konings wil wierdt volbragt, en de Bastaart straks voor Broeder erkend en aangenomen. Van toen af ontving hij eene Krijgsmansopvoeding, en wierdt spoedig te werk gesteld. Van zijne bedreevenheid in het bedrijf, waar toe hij was opgeleid, gaf hij een bewijs, in den Jaare 1571, toen hij, aan het hoofd van eene talrijke Vloot, op de Turken de merkwaardige zege bevogt, in den Slag bij *Lepanto*. Zedert schijnt hij zich voor-

naame

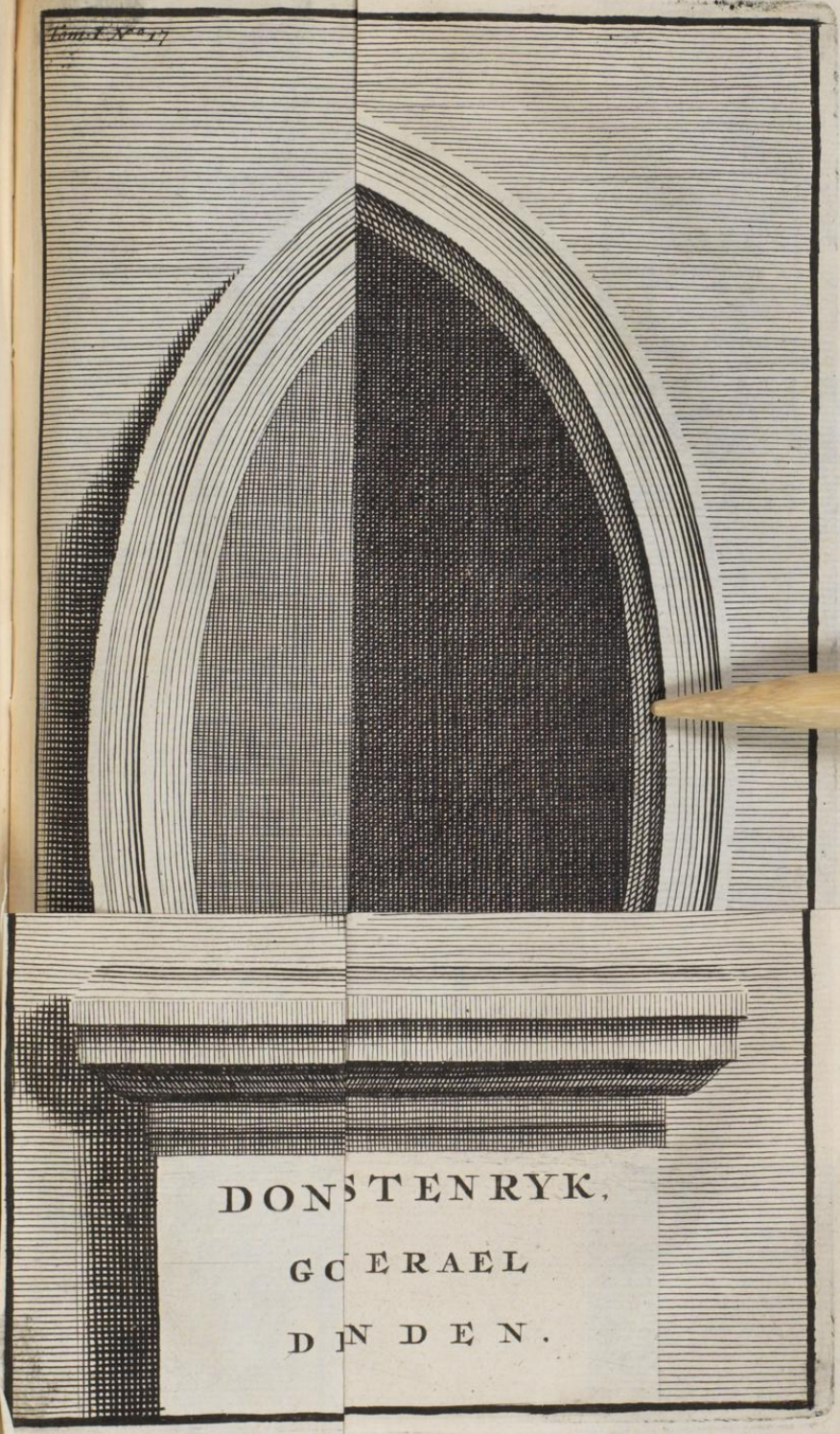
Tom. I. N.o 17
DONSTENRYK,
GOERAEL
DINDEN.

DON JOHAN VAN OOSTENRYK,
GOUVERNEUR GENERAEL
DER NEDERLANDEN.

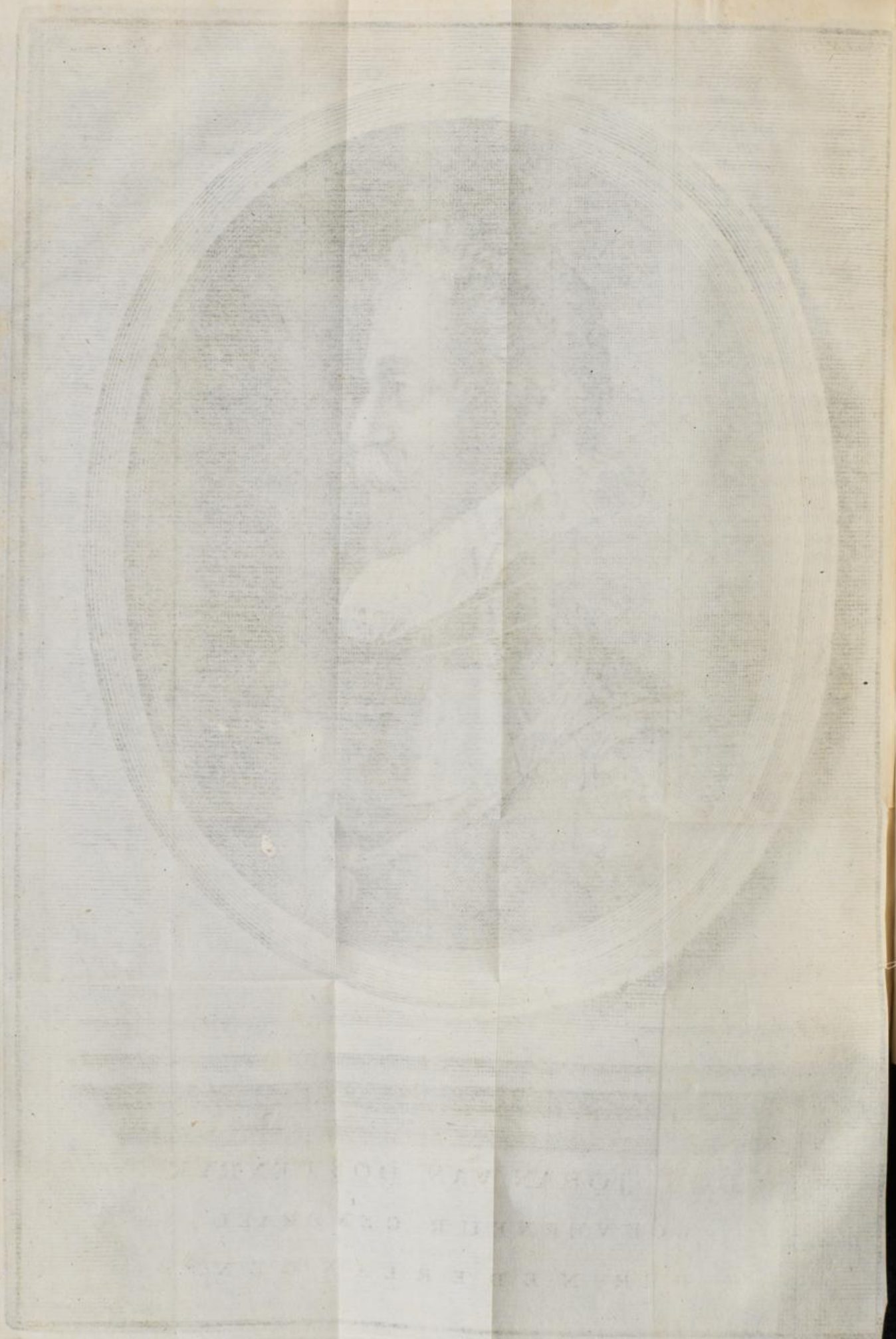

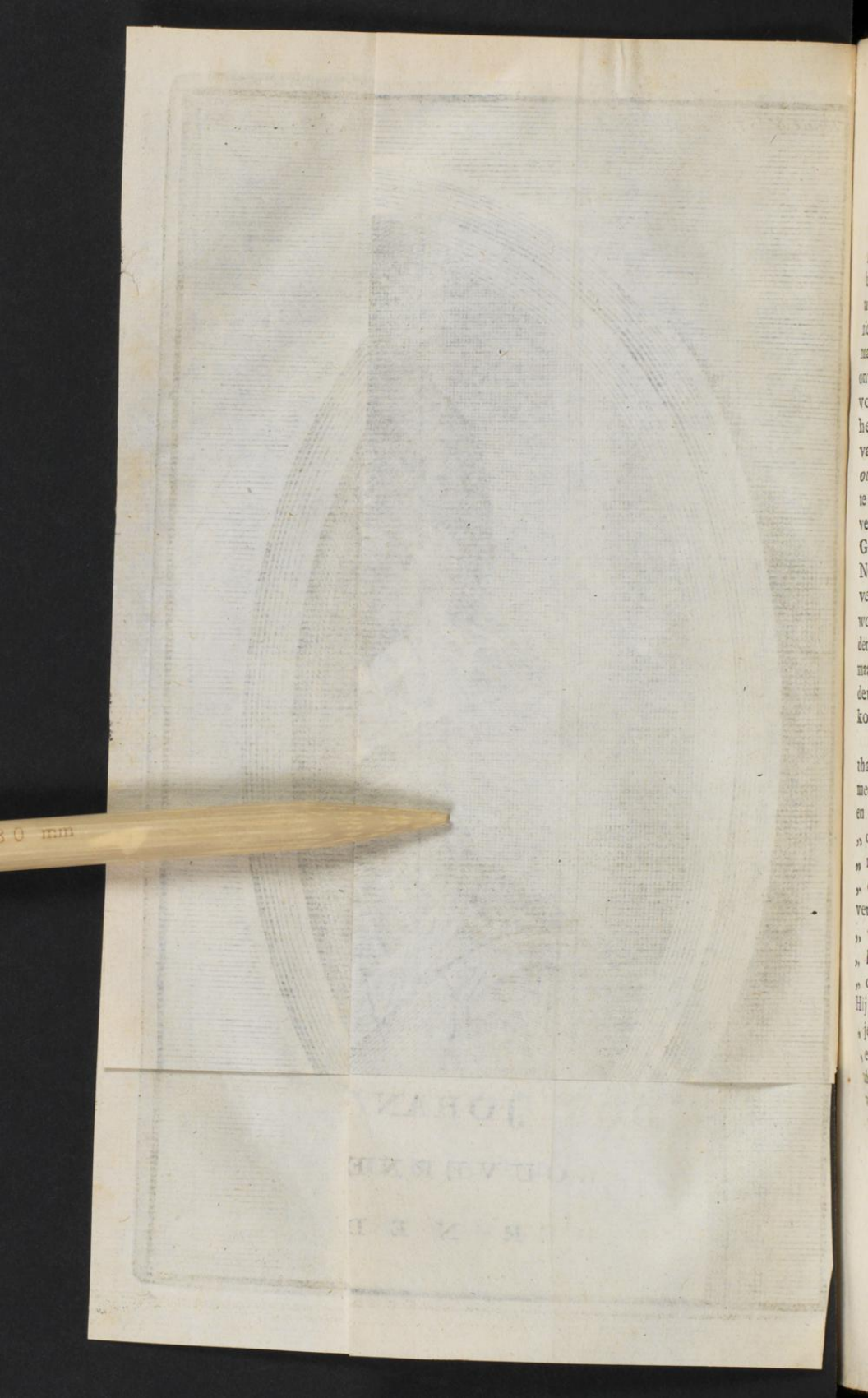

naamelijk in *Italie* te hebben onthouden. Althans bevondt hij zich te *Milaan*, in den Jaare 1576, toen Koning PHILIPS hem bevel zondt, de Landvoogdij over de Nederlanden te aanvaarden. Intusschen hadt hij een ontwerp gesmeed, om zich tot Koning van *Tunis*, in Afrika, te doen verklaaren, naadat hij het zou bemagtigd hebben. Doch, 't zij door onvermogen, of om andere redenen, hij zag daar van af, en voldeedt aan het Koninklijk gebod. Om de reize in veiligheid te volbrengen, nam hij dezelve aan, in de hoedanigheid van Paadje van OCTAVIO FERDINAND GONZAGA, naa alvoorens, om te meer onbekend te zijn, hair en baard zwart geverfd te hebben. Te *Parijs* tradt hij af aan eenen herberg, doch vervoegde zich van daar in den wooning van den Spaansschen Gezant DIEGO DE ZUNIGA, om aangaande den toestand der Nederlanden de noodige kundschap in te neemen. Thans vervorderde hij zijnen weg, zonder van iemand ontdekt te worden, na de Stad *Luxemburg*, en kwam daar binnen op den vierden November des genoemden Jaars 1576. Hier maakte hij zich bekend aan den Heere VAN NAVES, Stedehouder des Graaven VAN MANSFELD, en wierdt voorts, overeenkomstig zijnen rang, verwelkoomd.

Een aanvang, of liever voorspel van zijn bewind, maakte thans *Don* JAN, door het schrijven van Brieven aan de Algemeene Staaten, waarin hij, van zijne aankomst, kennis gaf, en te gelijk betuigde „ door den Koning te zijn gezonden, „ om het bewind van zaaken te aanvaarden, allen twist en „ misverstand te beslissen, en de Landen wederom aan hunnen „ ouden welvaart te helpen." Met leedweezen, betuigde hij, verstaan te hebben „ den bijsteren overlast, bij hen geleeden „ van de Spaansche en andere uitheemsche Soldaaten, welke „ hij, naa behoorlijk onderzoek, zodanig dagt te straffen, „ dat men reden zou hebben, daar over voldaan te zijn." Hij besloot zijn schrijven met de verklaaring „ dat zijne Ma- „ jesteit meer niet eischte, dan volkomene gehoorzaamheid, „ en herstelling van den Roomschen Godsdienst." In een nader schrijven verzogt de Spanjaard Gijzelaars, en andere verzekering, om veilig dieper in 't Land te mogen koomen, tot het treeden in nadere onderhandelingen. Het wantrouwen,

reeds voorheen, bij de Staaten, tegen hem opgevat, wierdt hier door verſterkt. Nogthans zonden de Staaten aan hem eenige Afgevaardigden, om zijne meening nader te verſtaan; intusſchen bemagtigden dezelve eenige Steden, en beraamden nog andere maatregels, ter hunner verzekeringe.

Tweederlei gevoelen heerschte thans in de Vergadering der Algemeene Staaten. Volgens zommigen moest men aan *Don* JAN, eer hij voor Landvoogd wierdt erkend, eenige regels voorſchrijven; andere, daarentegen, beweerden, dat hij zonder eenige bepaaling moest worden aangenomen. Herhaalde Brieven, door Prins WILLEM DEN I, uit *Middelburg* geſchreeven, deeden de laatſten van inzigt veranderen. Zijn raad hieldt in, allen handel, met den Spanjaard, volſtrekt van de hand te wijzen, tot dat het uitheemſche Krijgsvolk het Land zoude geruimd hebben. Nen moest bedingen, twee- of driemaalen 's jaars, of zo dikwijls men zulks zoude goedvinden, te mogen vergaderen; dat 'er wervingen gedaan, noch bezettingen zouden mogen geleid worden, buiten hunne bewilliging, en dat, eindelijk, alle Kaſteelen mogten geſlegt worden. Zo veel ingangs vondt deeze raad, dat men *Don* JAN eenige punten voorleide, ſlaande op het vertrek der Spanjaarden, het aanneemen der Gendſche Bevrediging, die onlangs getroffen was, en het bijeenroepen der Algemeene Staaten. In zijn antwoord beloofde hij, 's Konings vreemd Krijgsvolk het Land te zullen doen ruimen, mids de Staaten insgelijks hunne Benden afdankten; 'er nevens voegende, „ de zijne zo lang buitenslands te zullen houden, tot dat de nood of eenige uitheemſche Oorlog het herroepen zoude vorderen." Belangende den Gendſchen Vrede, verklaarde hij tot een gemeenen Vredehandel wel te willen verſtaan, „ voor zo veel met het „ Roomſche Geloof en de Koninklijk hoogheid beſtaanbaar „ was." Op deeze voorwaarden beloofde hij, het bijeenroepen der Staaten te zullen toeſtaan. Duidelijk zag *Prins* WILLEM de dubbelheid en ſchalkheid van dit antwoord, en deelde deswegen zijne gedagten mede aan de Staaten; hun met een berigtende de kundſchap, ontvangen uit onderſchepte brieven, onder andere van *Don* JAN, aangaande het werven van Krijgsvolk, en, diensvolgens, het voorneemen, aan de zijde der Spaanſchen, om den Oorlog voort te zetten.

Don

Don JAN, intusschen, om den schijn te geeven, alsof het vertrek der Spanjaarden hem waarlijk ernst was, zondt zijnen Geheimschrijver na *Antwerpen*, om de Spaansche Bevelhebbers tot de reize te beweegen; doch te gelijk, ter sluik, hun in te geeven, dat ze aan geen anderen uittogt, dan ter Zee, hunne toestemming moesten geeven. Gemeenlijk hieldt men deeze keuze voor eenen list, uitgedagt, om onder schijn der toerustingen tot de reize, de Troepen zo veel te langer in het Land te houden. Doch het bleek wel haast, hoe eene verdere bedoeling hier onder verborgen lag.

Te weeten, *Don* JAN, in zijnen toeleg op de Kroon van *Tunis*, niet geslaagd zijnde, hadt thans het oog op de heerschappij over Engeland. Uit kragt der aanmatiginge van *Rome*, dat dit Rijk een Leengoed was van den Heiligen Stoel, hadt hij, van Paus GREGORIUS DEN XIII, met toestemming van Koning PHILIPS, daar op regt verkreegen. Hij stondt, daarenboven, na het huwelijk met MARIA, Koninginne van Schotland, eene Nicht van Koninginne ELIZABETH van Engeland, welker geboorte, en gevolglijk ook het regt tot de Kroon van dat Rijk, bij veelen wierdt verdagt gehouden. Onder het vertrek der Spaansche Krijgsmagt te scheep lag dus het verreuitziend oogmerk verborgen, om des Spaanschen Dons toeleg op eene Koninklijke Kroon te bevorderen. De Spaansche Krijgshoofden, zingende zo als men hen gebekt hadt, gaven den zendelingen des benoemden Landvoogds tot bescheid, „ dat zij ten zijnen bevele stonden, maar het saisoen te verre „ verloopen keurden om te Lande te vertrekken, ter zaake „ van de vorst en den sneuwval in het gebergte, en 't ge„ brek aan lijftogt in *Savoije*, alwaar, bovendien, de Pest „ regeerde, en de wegen hadt doen sluiten. Men wilde dan „ te scheep gaan, mids men vooraf betaaling bekwam van „ agterstallige soldije."

De Staaten, dit antwoord van *Don* JAN bekoomen, en de zaak dieper hebbende ingezien, weezen den voorslag van de hand. De Spanjaards, met hunnen naasleep daar onder gerekend, beliepen wel tienduizend koppen. Wel drie maanden werks zoude men hebben aan het bezorgen der Schepen, tot den overtogt noodig. De penningen, tot die uitrustinge, en

nog daarenboven de ſoldij der Benden, wist men niet te vinden. Men begreep, bij dit alles, dat de Nederlandſche Schepen, eens in Spaanſche handen geſteld zijnde, zo goed als voor verlooren mogten gerekend worden. Lang en veel over en weder ſchrijvens ontſtondt hier uit, tusſchen de Staaten en *Don* JAN; weigerende de eerſte, in het vertrek der Krijgsmagt ter Zee te bewilligen, terwijl de andere ſtaan bleef op zijn ſtuk, dat de begeerde reize langs geenen anderen weg voortgang konde neemen.

Intusſchen zammelde de benoemde Landvoogd met het aanneemen van den Gendſchen Vrede. In 't vermoeden dat eene gewaande vreeze van gevaar voor 't Roomſche Geloof hier onder mogt ſchuilen, zogten de Staaten dit voorwendzel op te ruimen. Naa het inneemen van het gevoelen der God- en Regtsgeleerden van 't Hoogeſchool te *Leuven*, van verſcheiden Kerkvoogden en andere Geestlijken, gelijk ook van den Raad van Staaten, ontvingen ze tot beſcheid, dat ze den gemelden Vrede nuttig vonden voor den Roomſchen Godsdienst, en de gehoorzaamheid, aan zijne Majeſteit verſchuldigd, geenzins verkortte. Door zulke middelen zogt men *Don* JAN over te haalen tot het aanneemen van de Bevrediginge; terwijl men, van een anderen kant, zich zogt te ſterken, in gevalle hij niet aan de hand wilde koomen. Uit Engeland ontving men de toezegging van eene aanzienlijke ſomme; en wil men dat Koningin ELIZABET te gereeder daar toe bewilligde, zints zij, door den Prins VAN ORANJE, van *Don* JANS toeleg verwittigd was.

In den aanvang des Jaars 1577 vertrok deeze na *Marche in Famine*. Hier ontving hij de Gezanten van Keizer RUDOLF DEN II, met voordagt derwaarts gereisd, om als middelaars tusſchen beiden te treeden, en de aanneeming van *Don* JAN te bevorderen. De Algemeene Staaten zonden 'er insgelijks hunne Gemagtigden, in merkelijken getale. Het vertrek der Spaanſche Troepen ter Zee, en het aanneemen van de Gendſche Bevrediging, waren de hoofdonderwerpen, over welke hier getwist wierdt. Van weerkanten bleef men onverzettelijk bij zijn ſtuk. Hier uit reezen hooge woorden. De *Don* ſloeg zwaare bedreigingen uit, van het te werk ſtellen niet van het zijne, maar des Konings zwaard, en het voeren van den felſten Oorlog,

daar

daar men ooit van hoorde gewaagen. De Gemagtigden, daarentegen, vraagden, of hij meende, den Nederlanderen zo gemaklijk het net over 't hoofd te ſtrijken, als een deel ſlaafſche Mooren, die, verzuft en verbluft, geenen beter raad geweeten hadden, dan zich op zijn woord te verlaaten; 't geen, evenwel, hun zeer kwalijk bekoomen was. De handel wierdt hier mede afgebroken, en namen de Gemagtigden hun affcheid, van zins om 's anderendaags te vertrekken. Intusſchen ſpeelde de afgebroken handel *Don* JAN nog al door de zinnen. Haakende na gezag, en de Landvoogdij als dienſtig voedzel daar van aanmerkende, bezon hij, een weinig te moeten toegeeven. Omtrent middernacht, zondt hij zekeren Pater FREGOZE, nevens den Bisſchop van *Luik*, aan de Gemagtigden, met ſchrijven van zijne hand, behelzende betuiging van bereidwilligheid tot het aanneemen van de Gendſche Bevrediging, mids dezelve den Roomſchen Godsdienst en de Koninklijke hoogheid niet te na kwam. Met het aanbreeken van den dag kwam hij nog een ſtap nader, verklaarende, hoe hem gebleeken was, uit de getuigenisſen van kundige en vertrouwde mannen, dat de Vrede met de geſtelde voorwaarden volkomen zamenſtemde. Naa het vertrek der Gemagtigden, ſtelden de Keizerſijke Gezanten hunne poogingen te werk, om *Don* JAN ook in het vertrek der Spanjaarden te land te doen bewilligen. Zijnen mond gemaakt hebbende op de bemagtiging van Engeland, hadt hij, langen tijd, daar geene ooren na. In 't einde, egter, vondt hij zich genoodzaakt, het ſtuk te laaten glijden, voor de kragtige Vertoogen der Gezanten, omtrent de onmogelijkheid der Zeereize. Men ontworp nu een Plakaat, om op 's Konings naam te worden afgekondigd, zedert bij den naam van *Eeuwig Edikt* bekend. *Don* JAN ondertekende het te *Marche in Famine*, op den twaalfden, en de Algemeene Staaten, te *Bruſſel*, op den zeventienden Februarij des Jaars 1577. De Afgevaardigden van Holland en Zeeland konden, egter, tot nog toe, tot de ondertekeninge niet beſluiten. Bij het Edikt wierdt *Don* JAN voor Landvoogd aangenomen, zo ras de uitheemſche Troepen de Landen zouden verlaaten hebben. Wijders moest *Don* JAN, zo wel als zijne Opvolgers, midsgaders de bijzondere Stadhouders, Raaden en Amptenaaren, dit Verdrag bezweeren.

De erkende Landvoogd, het blijven op eenen afſtand nu als noodeloos aanmerkende, kwam eenen ſtap nader. Onder dekking van eene Lijfwagt van tachtig Hellebaardiers, geleid door den Hertog VAN AARSCHOT, vervoegde hij zich te *Leuven*. Straks kwamen aldaar bij hem hunne opwagting maaken de meest aanzienlijken van den Adel, om den Landvoogd te begroeten, en zich zijner gunſte te beveelen. Om de harten van Grooten en Kleinen te winnen, begiftigde hij geenen met kostbaare onthaalen, waardigheden, ampten en jaargelden, terwijl hij omtrent deeze zich zeer minnelijk en geſpraakzaam aanſtelde. In eigen perſoon verſcheen hij in de zamenkomſten van Gilden en Schutterijen, en nam deel aan derzelven oeffeningen. Onder dit alles ſtelde hij orde op het vertrek der Spanjaarden, en verkreeg, om dit te bevorderen, van de Staaten verlof tot eene geldleening van vierhonderdduizend guldens, onder verzekering van de Koninklijke inkomſten. Nog vóór het einde van April vertrokken de vreemde Krijgslieden.

Geduurende zijn verblijf te *Leuven*, gaf *Don* JAN kennis aan den Raad van Staate, van eene ontdekte zamenzweeringe tegen zijnen perſoon, hem uit Frankrijk en van elders overgebriefd, aangeleid om hem van kant te helpen, of te ſcheep na *Rochelle* te vervoeren. Eenige vreemdelingen, zich op dat pa te *Leuven* onthoudende, zouden de volvoering van 't gruwelſtuk op zich genomen hebben. Hij voegde 'er nevens, dat de Prins VAN ORANJE aan het hoofd van het vloekverwantſchap, en reeds een goed getal Krijgsvolk rondom de Stad verſpreid was. Hoewel het aanbrengen luttel geloofs vondt, dagt men, egter, raadzaam, het doen van eenig onderzoek. Twee Franſche Edellieden, op vermoeden gevat, bleeken onſchuldig, en de gewaande toebereidzels louter harſenſchim te weezen.

Inmiddels was men vlijtig bezig, te *Bruſſel*, tot de ontvangst van den nieuwen Landvoogd, welke 'er, op den eerſten Maij des Jaars 1577, eene ſtatelijke intrede deedt. Rijdende tusſchen 's Pausſen Gezant en den Bisſchop van *Luik*, wierdt hij gevolgd en omringd van eenen ſtoet van Ridders, Heeren, Hovelingen en anderen, ten getale van wel drieduizend perſoonen. Een gulden Wagen, met gouden Laken overkleed, beladen met kunſtig gemaakte fruiten, en voortgetrokken van

twee

twee ſneeuwitte Rosſen, opende dien Trein. Allerwegen ſtonden Eereboogen, vermeldende des Landvoogds loſlijkſte Krijgsbedrijven, vooral de zege, op de Ottomanſche Vloot bevogten. Een regen van bloemen, kruiden en kranzen daalde neder op den voorbijtrekkenden ſtoet, uit de handen van pragtig getooide Juffers, die langs heenen de Venſters der Huizen beſtuwden. Met een minnelijk gelaat ontving *Don* JAN alle deeze eerbetuigingen, en wierdt te greetiger toegejuicht, alzo hij een Heer was, fraai van perſoon, hoofsch van zeden, en in de jeugd van ruim dertig jaaren. In handen van den Bisſchop van *'s Hertogenbosch*, en in tegenwoordigheid van 's Pausſen en 's Keizers Gezanten, deedt hij, op den vierden der Maand, den Eed als Landvoogd, op het onderhouden en handhaaven van het Eeuwig Edikt, den Gendſchen Vrede, alle vrijdommen, regten en gewoonten der Landen, Steden en Plaatzen, zonder daar tegen te zullen doen, op hoedanige wijze het ook zijn mogt. Naa hem leiden de Gemagtigden der Staaten den Eed af, en erkenden hem voor Landvoogd. Op den zelfden voet, als voormaals te *Leuven*, ging hij nu voort, in het pleegen van beleefdheid en milddaadigheden, om de harten der Landzaaten te winnen. Doch 't gelukte hem niet, eenen iegelijk daar door in zijne magt te houden. Men vondt 'er, die al vroeg een vermoeden hadden van heimelijke inzigten, daar onder bedolven. Dus doorzigtig was, onder andere, de Heer VAN HEEZE, Bevelhebber van *Brusſel*; begiftigd met eene erflijke Rente ter ſomme van drieduizend guldens, gevestigd op de Staaten van Braband, zeide hij, eerlang, de weldaad op, en gaf de brieven te rug. Zelf zou de beroemde VIGLIUS VAN ZUICHEM VAN AYTA, reeds bij de ſtaatelijke intrede, zich eenige woorden hebben laaten ontvallen, die na twijfeling aan een beſtendigen vrede ſmaakten. Een ſcherp gezigt voorwaar van deeze Staatsmannen! Want ééne maand was 'er pas verloopen, of de Brusſelſche Burgerij las even greetig de Smaadſchriften, tegen den Landvoogd geſtrooid, als zij hem kortelings met toejuichingen hadt ontvangen.

Omtrent deezen tijd waren de Staaten van Holland en Zeeland te *Geertruidenberg* vergaderd. Derwaarts zondt de Land-

voogd zijne Gemagtigden, om de Staaten te vermaanen tot het doen afkondigen van het Eeuwig Edikt, in hunne bijzondere Gewesten en verdere onderhoorigheden; als mede tot het afleggen van alles, 't geen agterdogt konde baaren: als het werven van Krijgsvolk, het sterken van Steden, vergieten van geschut en aangaan van uitheemsche verbintenissen. Doch zij hadden nog eene afzonderlijke boodschap aan den Prinse VAN ORANJE. De Landvoogd kende deszelfs invloed op de Landzaaten; veel zou hij dus gewonnen hebben, indien hij den Prins in zijne belangen konde overhaalen. In een schriftelijk Vertoog, op den drieëntwintigsten Maij overhandigd, wierdt, onder andere, voorgesteld, „ dat de Prins, nu bekomen hebbende zijn hart-„ lijk begeeren, naamelijk zijne eer, zijne goederen, en 't „ vertrek der Spanjaarden, waar op hij het aanneemen der Wa-„ penen gegrondvest hadt, verklaaren wilde, of 'er nog iets „ ontbrak aan zijn genoegen en verzekerdheid, opdat men hem „ voldoening mogt geeven." In hun antwoord verzekerden de Staaten, dat 'er nog veel ontbrak aan de volvoeringe der voorwaarden van den Gendschen Vrede; zijnde, onder andere, *Don* JAN in 't Land gekoomen met eenen stoet van Spanjaards en Italiaanen, strijdig tegen het Verdrag, te *Marche in Famine* met hem geslooten; om niet te spreeken van den ingang, welken verscheiden verdagte personen, meest uitlanders, bij hem vonden. Met de Afgevaardigden ging nu de Prins over tot bijzonderheden, hem onmiddelijk betreffende; klaagende, vooral, over het ophouden van zijnen Zoon in *Spanje*, welken men, tegen alle regten en vrijheden, aan 't Leuvensche Hoogeschool ontvoerd hadt; als mede, dat verscheiden zijner goederen, met naame de Stad en Baronnij van *Breda*, hem nog onthouden wierden, egen de voorwaarden der Gendsche Bevrediginge. Wat de aanbieding van bijzondere voordeelen aanging „ wilde men", was 't wederwoord van zijne Doorluchtigheid, „ naa het doen „ van schuldig regt, eenige verdere gunst bewijzen, hij zou „ zijner Hoogheid daar voor dank weeten, indien het strekte „ tot 's Lands nut, alzo hij alleen dit, en geen eigen voordeel „ zogt." Dit zeggen maakte een einde aan de onderhandelinge.

De

De Landvoogd, nu in het bewind, maakte daar van een aanvang met eene vertooning, hoe zeer hem de handhaaving van het Roomſche Geloof ter harte ging. Bij brieven, gedagtekend den drieëntwintigſten Mai, gerigt aan de Bisſchoppen en Inquiſiteuren, beval hij dezelven, „ zij hadden een „ waakend oog te houden op hunne ſchaapen, dezelve te „ ſtigten door een heilig voorbeeld, en te wapenen met goe- „ de leere, tegen de aanſlagen der verſlindende Wolven, en „ deeze te ſtraffen, volgens de geestlijke regten der Kerkver- „ gaderinge van *Trente*; waar toe hun des Konings magt, „ en de zijne, daar zij vereischt wierdt, niet ontbreeken „ zoude." Hij voegde 'er nevens, dat „ zij ernſtig onder- „ zoek hadden te doen omtrent alle Ketters, die zich kwa- „ men te verloopen tot oproer, wanorde, ergernis, of rede- „ nen, ſtrekkende tot verleidinge der Zielen, en hun te doen „ draagen de ſtraffen, ſtaande op het krenken van den ge- „ meenen welvaart."

Doch, hoe zeer dus op het geloof, minder was hij, in 't hart, op de eerlijkheid geſteld. Dit bleek aan zijn gedrag, met opzigt tot de Hoogduitſche Krijgsknegten. De Staaten, van zelve niet ongeneigd om die Benden te loozen, wierden daar toe nog meer aangezet door den Landvoogd, onder bemiddeling van ESCOVEDO. Nogthans ging de afdanking traaglijk voort, door dien men het, aangaande de voorwaarden, niet eens konde worden. Diensvolgens vonden de Staaten raadzaam, den Landvoogd te beweegen, zich in perſoon te begeeven na *Mechelen*, om aldaar, met de Kolonellen der genoemde Benden, mond aan mond te handelen. Hij wierdt 'er ſtaatelijk ingehaald; doch, in ſtede van het groot oogmerk zijner reize voort te zetten, arbeidde hij, onder de hand, om de Hoogduitſchen op zijne zijde te trekken, en in 't Land te doen blijven. Vóór zijn vertrek na *Mechelen* deedt hij eenen ſtap, die merkelijken agterdogt verwekte. Hij begeerde op de Algemeene Staaten, dat zij den Prins VAN ORANJE zouden beoorlogen, onder voorwendzel dat deeze, door het kwellen der Amſterdammers, de Gendſche Bevrediging hadt geſchonden; een aanſlag, zeide hij, welke bij hem zo zwaar woog, dat al ware 't dat hij in *Spanje* of *Italie* zich bevondt, de reize her-

herwaarts zoude aanneemen, om hunne zaak te verdeedigen. De Staaten gaven hierop geen ander beſcheid, dan dat men eerst beter kennis van zaaken behoorde te hebben, en de elenden des Oorlogs te ſchuwen, zo lang zich hoop opdeedt, om bij wijze van vergelijk, de geſchillen in der minne bij te leggen. Intusſchen verloor *Don* JAN, zedert, veel van de genegenheid der Staaten, die, uit deeze ſtaal, zijne zucht tot het hervatten van den Krijg afleidende, van toen af een kwaad oog op hem begonnen te ſlaan. Evenwel herwon hij, eenigermaate, het vertrouwen, zints hij ESCOVEDO na *Spanje* hadt afgevaardigd, om een merkelijken onderſtand in penningen van den Koning te verzoeken. Hoe weinig gronds dit vertrouwen hadde, leerde, wel haast, de ondervinding.

Geduurende *Don* JANS verblijf te *Mechelen*, zaten Schepenen dier Stad over de zaak van zekeren Kleermaaker, met naame PIETER PANIS; man van onbeſproken wandel, wien men niets anders te laste leide, dan, volgens eigen bekentenis, onder 't gehoor geweest te zijn van een Hervormden Leeraar, in het Dorpje *Botheim*, niet verre van de Stad; als meede, zijne ſtandvastige weigering van het herroepen van zijn geloof, en het noemen van anderen, die, ter zelfde plaatze, de Preek hadden aangehoord. Ondanks het vuurig aanloopen van vrienden en gebuuren, bij den Schout WILLEM DE KLERK, en het ernſtig voorſchrijven des Prinſen VAN ORANJE, om onſchuldig bloed te ſpaaren, wierdt PANIS, bij vonnis van Schepenen, en met toeſtemming van *Don* JAN, verweezen, om openlijk onthalsd te worden.

Thans was de tijd rijp geworden, ter ontwikkelinge van *Don* JANS heimelijke bedoelingen. Zie hier daar toe de aanleiding. In de maand Julij des meer genoemden Jaars 1577, reisde door Nederland MARGARETA VAN VALOIS, Zuster des Konings van Frankrijk, Schoonzuster van Koning PHILIPS van Spanje, en Gemaalin van den Koning van Navarre, zedert, onder de Franſche Koningen, vermaard onder den naam van HENRIK DEN IV. Het voorwendzel haarer reize was, de wateren te *Spa*, ter herſtellinge van haare gezondheid, te gebruiken, doch het waare oogmerk, met den Graave VAN LALAING de heerſchappij over de Nederlanden te bekuipen voor haaren broe-

broeder, den Hertog VAN ANJOU. Onder voorgeeven van zo nabeſtaande bloedverwante zijns Konings niet onbegroet te kunnen laaten doortrekken, ontboodt *Don* JAN een aanzienlijken ſloet van Edelen, en ſloeg daar mede op weg na *Namen*, daar de Koningin thans vertoefde. Naa een geheelen dag in hoofſche vermaaken te hebben doorgebragt, deedt de Landvoogd, 's anderendaags, haare Majeſteit uitgeleide, met het hoofd vol, naar 't ſcheen, van de jongſte uitſpanningen, en geenzins zwanger van den aanſlag op 't Kaſteel der Stad; welken hij, egter, regelrecht tegen 't Eeuwig Edikt, volvoerde, op den eigen dag van 't vertrek der Vorſtinne, den vierentwintigſten van Julij. De onderneeming en volvoering van het verraaderlijk bedrijf ging verzeld van de volgende omſtandigheden.

Naa het affcheid van haare Majeſteit, ſteeg *Don* JAN te paerd, zich houdende, ter jagt te willen rijden. Den Graaf VAN BARLAIMONT zondt hij voor uit met deszelfs vier Zoonen HIERGES, MEEGEN, FLOYON en HAUTEPENNE, en verſtak een deel Krijgsvolk in de nabuurſchap van 't Kaſteel. De BARLAIMONTEN, bewust van den toeleg, rijden aan op 't Kaſteel, en vertoonen den Slotvoogd JAN VAN BOURGONDIE, *Heere van Froijmont*, hoe 't wel paſſen zoude, den Landvoogd, in 't voorbijrijden, binnen te nodigen, om de Sterkte te bezigtigen. De Slootvoogd, niets ergs vermoedende, laat zich gereedelijk gezeggen. *Don* JAN genaderd, en de nodiging door hem zijnde aangenomen, rijdt hij na binnen, zijne Lijfwagt agterlaatende, doch met merkelijken ſtoet van Hofbedienden, met voordagt gewapend. Terwijl de Heer VAN FROYMONT een Ontbijt doet bereiden, vertoeft de Landvoogd in de Poort met de zijnen, tot dat het Krijgsvolk uit het bosch koomt aanrennen. Eerst de BARLAIMONTEN, en daar naa de Landvoogd zelve, rukken hier op het piſtool uit den koker, en bieden den tromp aan de Wagten: terwijl *Don* JAN eene ſoort van triomflied aanhief, zeggende dat deeze dag de eerſte zijner Landvoogdije was. De bezettelingen, ſtokoude of verminkte ſoldaaten, zwigten terſtond, en laaten zich, nevens den Bevelhebber, buiten het Kaſteel zetten. Men vindt 'er, die deezen aanſlag hielden voor eene kunſtig beſtokene in-

ingeeving des Prinſen VAN ORANJE, om den Landvoogd in den algemeenen haat te brengen. Anderen houden ſtaande, dat hij hier in zijn eigen hoofd en het ophitzen van BARLAIMONT volgde, tegen den raad des Graaven VAN MANSFELD, inhoudende dat de volvoering van het ſtuk, veelligt, het gantſche Land tegen hem zou doen te wapen loopen.

Don JAN, dus meester van het Slot geworden, riep de Heeren bij een, en vertoonde aan dezelven, „ hoe zijn geduld, „ te lang getergd door de Staaten, nu ten einde was; dat „ men hem ſlinks hadt naagetragt, en gezogt, binnen *Brusſel* „ of *Mechelen* gevangen te houden; dat dit alles hem tot het „ verzekeren dier plaatze gedreeven hadt, om zijn' eigen „ perſoon en 's Konings dienst te beveiligen: die lust hadt te „ blijven, zou hem aangenaam zijn; anderen ſtondt het ver- „ trekken vrij, alzo hij met gedwongen dienst niet gediend „ was." Veelen bleeven, doch eenigen namen hun affcheid. Zich wijders van voorraad voorzien hebbende, zondt hij Brieven na verſcheiden oorden, om zijn gedrag te verdeedigen, en den Heer VAN RASSINGHEM aan de Algemeene Staaten, met gelijken last, en daar nevens gaande bevel, om, vóór zijne wederkomst, de Burgerij van *Brusſel* te ontwapenen. Om zijnen ſlag nog wisſer te neemen, deedt hij, intusſchen, door den Heer VAN HIERGES, de Stad *Charlemont* bemagtigen.

Onder al dit woelen des Landvoogds lag het oogmerk verborgen, om alzo den Oorlog te beginnen tegen de Staaten, ten einde, langs dien weg, ruimte te maaken voor zijne handen, welke men, meende hij, te vast gebonden hieldt. Reeds in de maand April hadt hij, uit *Spanje*, onderſtand in penningen verzogt, en daar nevens gevoegd bittere klagten over de wederſpannigheid der Landzaaten, met ernſtigen aandrang op de noodzaakelijkheid van den Oorlog. Het meerendeel, ſchreef hij, vloog van de hand van den Prinſe VAN ORANJE. Die de weldaaden zijner Majeſteit zogten te genieten, hadden geenen moed, naa dat zij ze magtig geworden waren, om derzelver zaak te verdeedigen. Het was een lichaam, 't welk, zonder afzetten der bedorven leden, niet zou te geneezen zijn. Brieven van deezen en ſoortgelijken inhoud, op verzoek

zoek des Prinsen VAN ORANJE, door bevel des Konings van *Navarre*, op de Heide van *Bourdeaux* onderschept, waren zijner Doorluchtigheid toegeschikt door den Heer DE PLESSIS, en vervolgens, ontcijfferd zijnde, vertoond te *Brussel* aan de Algemeene Staaten. Uit de ondergeschepte Brieven bleek tevens het voorneemen van *Don* JAN, om Engeland aan te doen; zommigen voegen 'er nevens, hoe hij eenigen hadt genomen in het geheim van zijn ontwerp, om, naa de bemagtiging van dit Koninkrijk, op *Spanje* eenen kans te waagen.

De Algemeene Staaten, intusschen, den zendeling van *Don* JAN gehoord hebbende, vaardigden eenigen aan hem af, met last om hem te onderhouden over de ongegrondheid der gerugten wegens de aanslagen op zijn persoon, en om hem tevens tot de wederreize na *Brussel* te vermaanen, als zullende hij aldaar, en inderdaad door gantsch Nederland, onder verband van hunne persoonen, goederen, eere en trouwe, volkomen veilig zijn. Een blijk van zorgeloosheid gaf de *Don*, in het antwoord, welk hij, in zijn gesprek met den Abt VAN MAROLLES, woordvoerder van 't gezantschap, deezen te gemoet voerde: *het Kasteel van Antwerpen*, zeide hij, *hielàt hij voor het zijne; aan geld noch volk zoude 't hem mangelen. Dit*, voegde hij 'er nevens, *mogt hij den Staaten aanzeggen.* Nogthans zondt hij andermaal Gelastigden aan de Staaten, om hun af te vorderen, sterker hoede van zijnen persoon; afzetting van Bevelhebbers der plaatzen, die van ouds geene gehad hadden; voorts, dat alle Bevelhebbers en lieden van Oorlog, op zijn ontbod, hem kwamen vinden en gehoorzaamen; vertooning van de lijst der Afgevaardigden ter Dagvaart, om te zien, of 'er eenigen op stonden, op welke vermoeden viel; eindelijk, afsnijding van gemeenschap met Prins WILLEM, Holland en Zeeland. Eenige deezer voorslagen wierden den Landvoogd ingewilligd, doch, daartegen, andere aan hem gedaan; niet zo zeer, meent men, om derzelver inwilliging te verwagten, als om hem stof in de oogen te werpen, en dezelve blind te maaken voor hunne heimelijke oogmerken.

De Algemeene Staaten, naamelijk, gewekt door de Brieven van *Don* JAN, en 't geen hij, van tijd tot tijd, hadt uitgeslagen, vonden geraaden, zich van het Kasteel van *Antwerpen*

te

te verzekeren. Dit gelukte hun naar wensch, en opende de deur der vijandlijkheden, welke, zedert, tusschen de Staaten en den Landvoogd, wederzijds gepleegd wierden. In 't eerst, naa het omslaan van *Antwerpen*, sprak *Don* JAN uit een zagter toon, deels om die reden, deels ook om 't afvallen van den Hertoge VAN AARSCHOT, den Markgraave VAN HAVRECH en andere Heeren, tot nog toe zijne belangen toegedaan. Smeekender wijze schreef hij aan de Staaten, dat hij in eene Wapenschorzing zou bewilligen, tot dat zijne Majesteit, indien hij hun mishaagde, eenen anderen Prins van den bloede, in zijne plaats, tot Landvoogd zou verkooren hebben. Hij badt, daarenboven, om de wedergave zijner onderschepte Brieven, welker inhoud hij zogt te verschoonen met het blaauwe voorwendzel, dat hij nog niet voor Landvoogd was erkend, ten tijde als hij den Koning tot den Oorlog aanhitste. Doch de Staaten gaven hier op geen bescheid, maar zonden Brieven af aan den Koning, eerst om van zijne Majesteit te verzoeken een bevel aan *Don* JAN, tot het agtervolgen van het Eeuwig Edikt en de Gendsche Bevrediging, en naderhand om een anderen Landvoogd, in de plaats van zijnen broeder.

Een listigen trek speelde, ten deezen tijde, Prins WILLEM DE I aan *Don* JAN, welke deezen op 't verlies van *Breda* te staan kwam. Naa het omslaan van *Antwerpen*, was zekere Kolonel FRONSBERG, met zijne drie benden, na *Breda* geweeken, om het, in naame van *Don* JAN, te bezetten. 't Leedt niet lang, of de Graaf VAN HOHENLO en de Heer VAN CHAMPAGNEI sloegen het beleg om de Stad. Niet bestand tegen de overmagt, zondt FRONSBERG eenen zijner Hoplieden na *Namen* aan *Don* JAN, om te verneemen, welk middel van ontzet aldaar voorhanden zijn mogt. In 't wederkeeren betrapt, wierdt de Hopman gebragt na *Geertruidenberg*, alwaar de Prins zich thans bevondt. Langen tijd sleet men met ondervraagen, en wrong hem, eindelijk, door beloften en dreigementen, de bekentenis af, dat hij een Briefje in zijnen Broeksband verborgen hadt. Dit, daar uit getornd, wierdt bevonden van zeer fijn postpapier, langwerpig vierkant, als een lid van een vinger en met lak zinlijk toegeslooten. Naa

't

't ontzegelen en ontsijfferen van 't geschrift, bestaande slegts uit zes regeltjes, met eene zeer dunne pen geschreeven. Het behelsde, hoofdzaakelijk, eene toezegging van hulp en van 't ontzet der Stad binnen twee maanden, met vermaaning om het zo lang uit te houden. In de plaats van dit, liet de Prins een ander briefje stellen, met eene kunstig naagebootste hand, en toegeplakt met het zegel van *Don* JAN, 't welk men onbeschadigd hadt weeten te houden. Het behelsde eene verklaaring van onmagt tot ontzet, met vermaaning om op de best mogelijke wijze een verdrag te sluiten. Voorts moest de Hopman, onder toezegging van goed loon, door de Stad verspreiden, dat het ontzet verre te zoeken was. De list gelukte. Prins WILLEM kwam, van nieuws, in het bezit van zijnen eigendom.

Niettegenstaande de vijandlijkheden dus openlijk haaren loop hadden, deeden de Algemeene Staaten, met goeddunken van Prinse WILLEM, nog eene pooging, om *Don* JAN te doen aan de hand koomen. De Bisschop van *Brugge* en de Heer VAN WILLENVAL wierden aan den Landvoogd gezonden, met aanbieding van het afleggen der wapenen, mids hij zelve daar toe insgelijks verstaan wilde; *Don* JAN moest, wijders, de Hoogduitsche Knegten afdanken, het Kasteel van *Namen* overleveren, en van daar vertrekken na *Luxemburg*, om aldaar, in afwagting van zijnen opvolger in de Landvoogdij, inmiddels het bewind te voeren, bij goeddunken des Raads van Staate. In stede van het oor te leenen aan deeze en soortgelijke voorslagen, toonde zich de Landvoogd daar over zeer misnoegd, en, bij deeze gelegenheid, niet minder over 't ontbieden van Prinse WILLEM na *Brussel*, door de Algemeene Staaten. Evenwel, den handel niet geheel willende afbreeken, sloeg hij een Bestand voor; waar in de Staaten bewilligden, mids het niet langer dan twee of drie dagen duurde, en binnen dezelve de zaaken vereffend wierden. Dit baarde den ontstelden Landvoogd nieuwe gramschap; waar van hij blijk gaf in zijn schrijven van den tweeden October, waar in hij de Algemeene Staaten verweet, dat zij hunnen Landheere alles ontnomen hadden, op den ijdelen titel na. Ten zelfden dage, vreezende voor een beleg, naa de Stad en het Kasteel van *Namen*

ſterk bezet te hebben, vertrok hij na *Luxenburg*; van waar hij, op den veertienden, een dreigenden Brief liet afgaan aan de Staaten, aanduidende zijn voorneemen, om op 's Konings last hun het uiterſte van de magt zijner Majeſteit te zullen doen gevoelen, 't en ware zij afſtand deeden van hun oneerbiedig eiſchen, en den Prins VAN ORANJE met zijnen aanhang verdreeven.

Van geene uitwerkinge, op de Algemeene Staaten, waren alle deeze brommende Brieven. Men tradt, daarentegen, in onderhandeling over het benoemen van een nieuwen Landvoogd, en om die waardigheid aan MATTHIAS, Aardshertog van *Oostenrijk*, 's Keizers broeder, op te draagen. En, vermids deeze handel traaglijk voortging, wierdt, intusſchen, de Prins VAN ORANJE aangeſteld tot Ruwaard van Braband, met bewilliging der Algemeene Staaten. Voorts ſtelden deeze eene verantwoording van hun gedrag tegen *Don* JAN, en lieten het geſchrift, gedrukt, in 't Latijn, Hoog- en Nederduitsch, Fransch, Italiaansch, Spaansch en Engelsch, afgaan aan alle Christen Mogendheden, nevens afſchriften van 's Landvoogds onderſchepte Brieven: met bijgevoegd verzoek, om ligting noch doortogt van Krijgsvolk te willen toeſtaan. Van zijnen kant bleef de Landvoogd niet ſchuldig, eene verdeediging van zijn gedrag, waar in hij de Staaten van wederſpannigheid beſchuldigde, en op den Prinſe veele haatelijkheden uitſtorte.

Intusſchen hadt de handel met den Aardshertog MATTHIAS voortgang, en was de zaak zo goed als geklonken. Noodig was het dan, de Landzaaten te onderrigten, in hoedanig een licht, voortaan, *Don* JAN moest beſchouwd worden. Op den zevenden December deeden de Algemeene Staaten alomme afkondigen, dat zij *Don* JAN, zedert de bemagtiging van *Namen*, voor *'s Lands vijand* gehouden hadden, en, voortaan, hem daar voor bij eenen iegelijk wilden gehouden hebben, en zijne aanhangers voor weerſpannelingen tegen het Vaderland, en ſtrafbaar aan lijf en goed. Eene andere Afkondiging, ten zelfden dage geſchied, behelsde een gebod tot opgave van alle de middelen en goederen, welke men wist den aanhangeren van *Don* JAN toe te behooren; een verbod, om hem of de zijnen eenigen onderſtand met raad, kundſchap of toevoer

te

te doen; als mede, een bevel aan de geenen, die, met eenige Ampten van den Lande voorzien, zonder verlof dezelve verlaaten hadde, tot hunne bedieningen weder te keeren, ten langste binnen vijftien dagen, op verbeurte van hunne Ampten.

Het vegten met papier nam nu een einde, en liep men, van wederzijde, te wapen. Onder verband van eenige Nederlandsche Steden, hadden de Algemeene Staaten, van de Engelsche Koninginne ELIZABET, verlof verworven tot eene geldligting in haar Rijk van honderdduizend Ponden Sterlings. Van zijnen kant hadt *Don* JAN de onlangs uitgetrokkene Italiaansche en Spaansche benden te rug ontbooden, en ze reeds in zijn Leger, geleid door ALEXANDER FARNEZE, *Prins van Parma*. Behalven deeze hadt of verwagtte hij en goed aantal Hoogduitschen, Bourgondiers, Franschen, ook nog eenige Spanjaards, zo Knegten als Paerdevolk; alle welken, bij de monstering, geteld wierden ten getale van iets minder dan achttienduizend Koppen. Met deeze magt, uit het Land van *Luxenburg*, in het Graafschap *Namen* getrokken, deedt hij, op den vijfentwintigsten Januarij des Jaars 1578, eene Verklaaring uitgaan, vorderende toevoer uit alle plaatzen, vooral van de Geestlijkheid; voorts belofte van 's Konings genade, met behoud van goederen, aan allen, die hem zouden toevallen, en een goed onthaal aan de overloopers. *Don* JAN moedigde, bovendien, zijne Troepen met eene Pauslijke Bulle, vergiffenis van zonden beloovende, aan allen, welke, onder des Dons baniere, het leeven zouden inschieten. Intusschen ging de werving aan de Staatsche zijde traaglijk voort, doch klom, eerlang, tot gelijke hoogte met die des vijands.

De beide Legers lagen thans in het Graafschap *Namen*. Doch de Staaten, tot dat ze meer volks bij een hadden, eenen veldslag ongeraaden agtende, zonden bevel aan hunnen Veldmaarschalk GOIGNIES om af te trekken na Braband. Hij brak dan op, den laatsten dag van Januarij, den weg neemende na *Gembloux*. *Don* JAN, uit twee gevangenen, van dit voornemen onderrigt, volgde hem op de hielen, doet den aanval, en behaalt de zege, met verlies van zesduizend man aan de Staatsche zijde, en aan de zijne niet boven de acht of tien.

Van de gevangenen, in 't veld bekoomen, deedt *Don* JAN, naderhand, te *Namen*, zeshonderd ophangen, uit wederwraake van het ombrengen eens Spaanschen Hopmans, tegen het gegeeven woord, en het afsnijden van neuze, ooren en vingeren aan eenige soldaaten van 's Konings zijde. *Don* JAN voorts de Stad *Gemblours* bemagtigd hebbende, leide in beraad om 't hoofd te wenden na *Brussel*; doch hij oordeelde zich daar toe niet sterk genoeg, maar vondt meer geraaden, eenige onvaste plaatzen aan te tasten. *Leuven*, *Tienen*, *Aarschot*, *Bovines*, *Sichem*, nevens eenige andere Steden bezweeken voor zijne overmagt.

Omtrent deezen tijd ontstondt 'er opschudding in het Leger van *Don* JAN, onder eenige Hoogduitsche Vaandels, om twee of drie maanden agterstallige soldij, en die nu, onder bedreiging van muiterij, aan den Veldheer om betaaling zonden. Deeze, den hoon verkroppende, zondt de boden met goed beschcid te rug, en voorts de niet oproerige Vaandels van het Regiment op den weg na *Brussel*, kwanswijze om op den naderenden vijand te letten. De muitelingen, dus van steun ontbloot, worden straks omsingeld, hun de geweeren afgenomen, en twaalf der schuldigsten gesteld ter genade van *Don* JAN. Deeze beveelt, het derde deel daar van te straffen; waar van, egter, de helft verbeeden wordt. Van de twee uitgeloote kinderen des doods, was de één een fraai soldaat, en tot op dien dag altoos gehoorzaam. Onder 't gaan ter straffe, toont hij zijne lidtekens en wonden, en haalt zijne bekende diensten op. Dit wekte medelijden, en de voorspraak der Spaansche Edellieden, met zo goed gevolg, dat den boeteling het leeven geschonken wierdt.

Naa de zege van *Don* JAN, hadt men gehandeld over Vrede, doch de gemoederen te wijd van een gevonden, om ze elkander te doen naderen: zulks de toerustingen sterker wierden voortgezet. *Don* JAN, om zich te meer te sterken, hadt het oog op verscheiden Steden, om door list of verraad daar binnen den voet te krijgen. De aanslag op *St. Gilain*, onder de bemiddeling van den Bisschop van *Atrecht*, viel kwalijk uit. Geen meerdere baate hadt hij van eene gevaarlijke muiterije, gestookt door zijne zendelingen, onder de Waalsche Knegten binnen

Maas-

Maastricht. De Burgerij, nog gedagtig aan den ouden Spaanschen overlast, dempte, bij tijds, de opgaande vlam. Soortgelijk eenen toeleg maakte hij op *Philippeville*; doch, alzo de list mislukte, beproefde hij het middel van openbaar geweld. De Baron VAN FLORENNES, Overste dier Stad, hadt hem verzekerd, dat hij zijne standerts slegts voor de plaats hadt te laaten zien, om 'er meester van te worden. Doch 't viel anders uit. Hoewel met acht of tienduizend man, het beleg daar om geslagen hebbende, kostte de bemagtiging merkelijke moeite. *Don* JAN zelve moest, nevens den geringsten soldaat, takkebossen aandraagen, om de Graft te vullen. Eindelijk moest de Stad kamp geeven: waar naa *Don* JAN zich begaf na *Namen*, om zijne gezondheid te herstellen, geknakt door vermoeienissen in het beleg van *Philippeville*. Hier naa in gevegt geraakt met de Staatschen, zonder een beslissenden uitslag, besloot hij meer verweerende te handelen, en sloeg zich neder in den omtrek van *Namen*.

Omtrent deezen tijd tradt men, van nieuws, in onderhandeling over den Vrede; doch, dewijl men het niet eens konde worden aangaande de voorwaarden, wierdt dezelve spoedig afgebroken, hoe zeer men zich, aan weerkanten, tot het voortzetten van den Krijg niet heel geschikt bevondt. Donker zag 't 'er uit in 't Leger van *Don* JAN. Veelen van zijn Volk sneuvelden aan pest of roodeloop; hij zelve, zukkelende naar 't lichaam, was krank van geest, om dat zijne zaaken thans weinig voorwaarts gingen, en daar in geen meer spoeds ontving door gunstige tijding uit Spanje. Uit onderschepte brieven, aan den Prinse VAN MELFI en aan den Spaanschen Gezant te *Genua*, vernam men, tot hoe diepe engte hij zich zelven geprangd agtte. De ongesteldheid, welke hem, eenigen tijd, gekweld hadt, verwandelde eensslags in eene Pestkoortze, en rukte hem onverhoeds uit het leeven, op den eersten October des Jaars 1578. Zommigen meenen, dat vergif, op 's Konings bevel, of dat van de Abt van *St. Geertruid*, hem toegediend, zijn einde heeft verhaast. Zijn overlijden viel voor in 't Leger te *Bonge*, in het armoedig huisje eens schamelen landmans, in het drieëndertigste jaar zijns ouderdoms. Zijne lijkstaatsie wierdt gehouden met eene pragt, aan zijne

hooge afkomst voegende. Naderhand wierdt zijn Lijk ontleed, in verſcheiden reismaalen gepakt, en alzo, om kosten te mijden, te paerd, door Frankrijk, na Spanje gevoerd, aldaar wederom zamengehegt, en eindelijk, volgens zijne jongſte begeerte, in het Eskuriaal, nevens de Graſſtede zijns Vaders bijgezet.

Zie BOR, HOOFT, STRADA en de verdere *Nederlandſche Hiſtorieſchrijvers.*

OOSTERBIERUM, een Dorp, in Friesland, in het Kwartier van *Westergo*, onder de Grietenij van *Barradeel*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en half zo verre van de Zee. Het voert den naam van *Oosterbierum*, in tegenoverſtelling, meent men, van een ander Dorp, *Westerbierum*, dat wel eer Westwaarts zou geleegen hebben, op eenen grond, die, reeds zedert verſcheiden Eeuwen, door het Zeewater wordt bedekt. *Oosterbierum* is een fraai Dorp, omringd van vrugtbaare landerijen, en heeft eene tamelijk ruime Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend. Veele adelijke Huizen of Staten plagten hier omſtreeks te leggen. Men ziet 'er nog de overblijfzels van in deftige Boerenwooningen.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERBLOKKER, een Ban en Dorp, in *Dregterland*, waar van de eerſte zeshonderdelf Morgens en driehonderd drieënveertig Roeden Lands beſlaat. Het Dorp, geleegen in de zo genaamde Streek, tusſchen de Steden *Hoorn* en *Enkhuizen*, hoewel in de lengte beſlaande vierhonderd Roeden gronds, bevat ſlegts negentig Huizen. De Kerk is een vrij goed gebouw. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Westerblokker*.

OOSTEREND, een Dorp op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar deszelfs ligging aan den Oostkant diens Eilands. Het

ge-

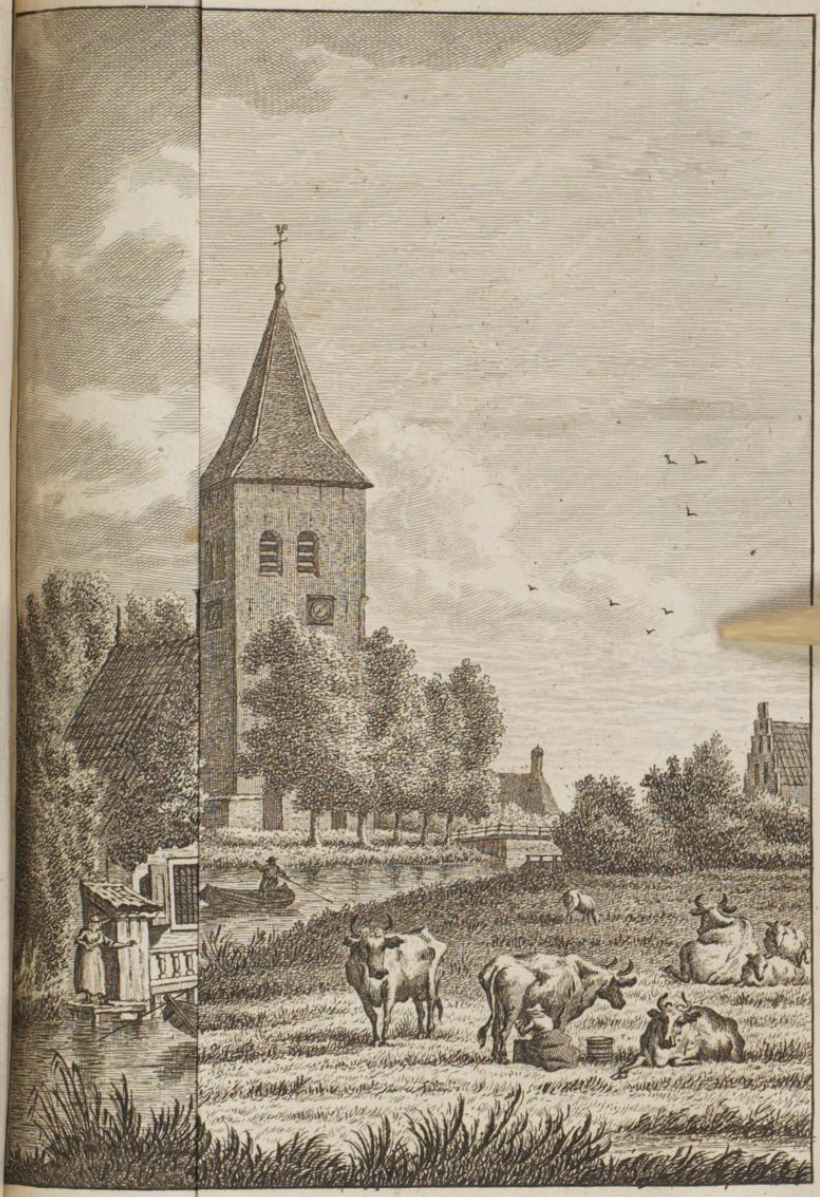

T' DORP OOSTEREND.

De Heerlykheyt van OOSTERLANDT.

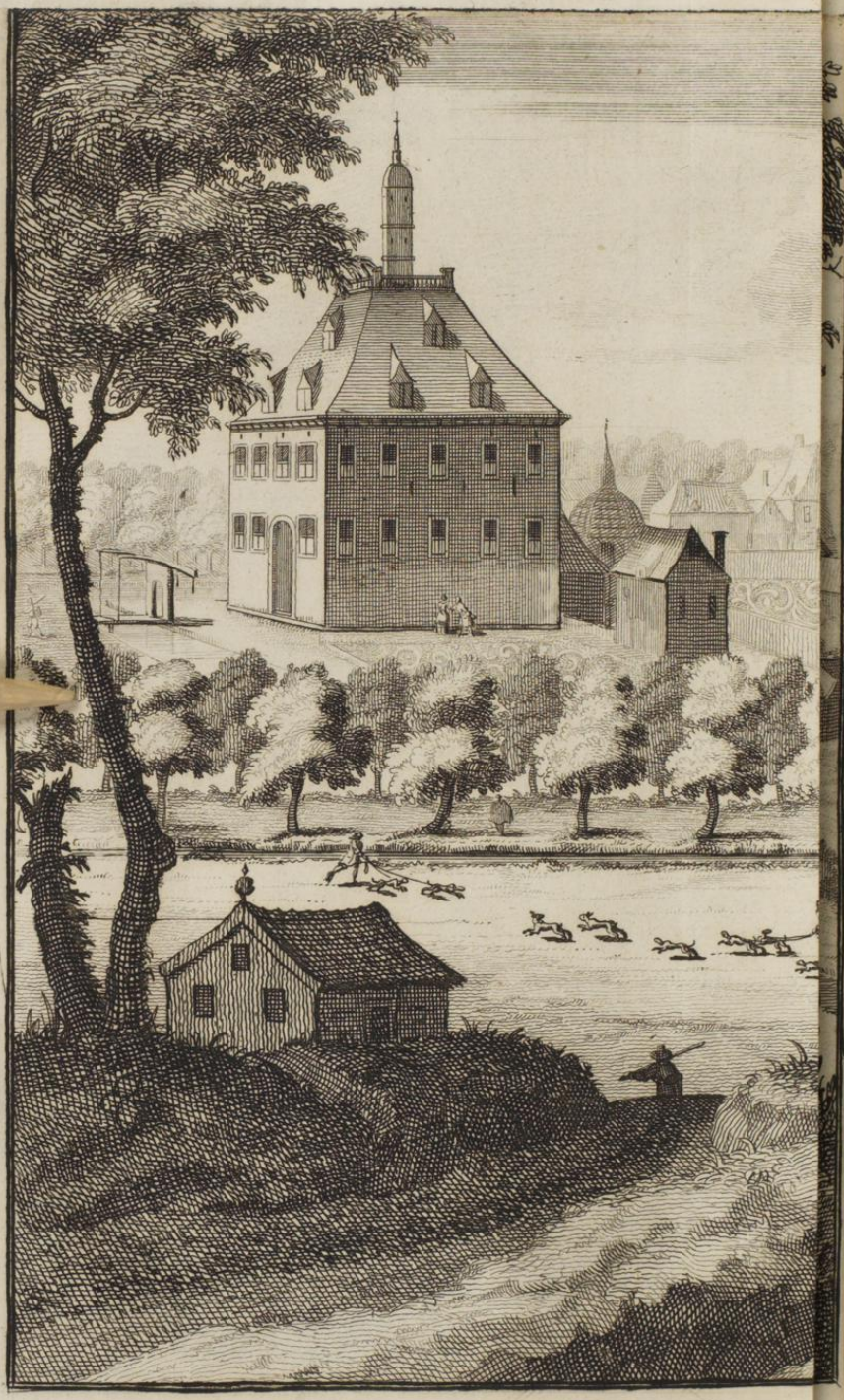

getal der Huizen bedraagt iets meer dan honderd. De Kerk ſtaat midden in het Dorp, en is een niet onaanzienlijk Kruisgebouw. 'Er woonen ook eenige Doopsgezinden. Een bekoorlijk aanzien heeft *Oosterend*, door deszelfs legging rondom in hoog opgaand geboomte.

OOSTERGOO, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, dus genaamd naar deszelfs legging op de Kaart van het Gewest. Het bevat elf Grietenijen, en heeft de eerſte ſtem in de Landſchapsvergaderingen. Behalven een aanzienlijk getal Dorpen, ontmoet men 'er twee Steden, *Dokkum* en *Leeuwaarden*; de laatſte is de hoofdſtad der Provincie.

Zie WINSEMIUS.

OOSTERHOUT, eene vrije Heerlijkheid in de *Baronnij van Breda*, omtrent twee uuren gaans ten Noordoosten van de Stad *Breda*. Het Dorp is zeer groot en volkrijk, doch wordt meest bewoond van Roomschgezinden. Het getal der Hervormde Ledemaaten wordt op ruim honderdenvijftig begroot. Deeze hebben ten hunnen dienſte eene zeer groote Kerk, en dus getuigenis draagende, dat het getal der Gereformeerde Ingezeetenen voormaals aanzienlijker moet geweest zijn. Naast de Kerk ſtaat een zwaare ſtompe Toren. De Landbouw is eene voornaame bron van het beſtaan der Ingezeetenen; de Graanhandel is daar mede zeer naauw verknogt. Eenigen hebben hun beſtaan van den Lakenhandel en de Pottebakkerijen. Men heeft 'er een deftig Regthuis; voor hetzelve ſtaat een Lindeboom van ongemeene dikte.

OOSTERLAND, een Polder en Hooge Heerlijkheid in Zeeland, op het Eiland *Duiveland*. De bedijkers daar van waren, omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, Heer KLAAS VAN BORSELEN VAN BRIGDAMME en HENDRIK VAN DEN ABEELE. De Polder wordt begroot op eenendertighonderd eenëntachtig Gemeten en tweehonderd drieënzestig Roeden Grouds. Deeze is doorgaans zandig of zavelagtig. Men vindt 'er zeer

goede Zaai- en Weilanden. Die daar toe niet geſchikt zijn, worden met geboomte beplant. Van hier dat men 'er de wegen en paden zeer vermaaklijk vindt, door het weelig tierende houtgewas. — Het Dorp *Oosterland*, een groot uur gaans van de Stad *Zierikzee* geleegen, legt zeer vermaaklijk in het hoogſte gedeelte en na genoeg in 't midden van *Duiveland*. Het is zeer regelmaatig bebouwd; drie digte Straaten hebben haaren uitgang op een ruim Marktveld, langs 't welk een water loopt, *Meervliet* genaamd. Het Marktveld is rondom betimmerd. Een zindelijk Dorphuis en een daar tegenover ſtaand klein gebouw, 't welk tot eene Beurs en Vischmarkt dient, maaken eene aartige vertooning. Onder de Huizen, hoewel ſlegts ruim tachtig in getal, vindt men 'er eenigen, die fraai mogen genoemd worden. Van de aloude Kerk ſtaat thans alleen het Koor, welks grootte en maakzel genoegzaamen grond geeft om over den voormaaligen luister des geheelen geſtigts te oordeelen. Een Toren heeft men 'er niet, maar enkel een Klokhuis, op eenigen afſtand van de Kerk. — Aan den Zuidkant van het Dorp ſtaat het Huis van den Ambagtsheere, een treffelijk gebouw, rondom in Vijvers beſlooten en van aangenaame plantaadjen omringd.

Oosterland, (*Klein*) een Polder in Zuidholland, in 't *Land van Voorn*, van niet veel uitgeſtrektheids, bevattende niet meer dan driehonderd achtenzestig Gemeten en tweehonderd vijfenzeventig Roeden Lands. Volgens de jongſte Lijsten ſtaan 'er ſlegts vijf Huizen. Niets merkwaardigs vindt men aangaande deezen Polder aangetekend, dan dat de Baaken, door de Brielenaars, ten nutte van den Scheepvaart opgerigt, daar in geplant worden.

Oosterleek, gemeenlijk enkel *de Leek* genaamd, een Ban in *Dregterland*, van kleinen omſlag, als bevattende ſlegts na genoeg zesenveertig Morgens Lands. De negenentachtig Huizen, welke men 'er eertijds telde, zijn allengskens gedund op ruim veertig. Het Dorp, leggende in de zo genaamde *Streek*, tusſchen *Hoorn* en *Enkhuizen*, niet verre van Zee, is, gelijk meest alle Dorpen in dien oord, in de lengte gebouwd. In

de

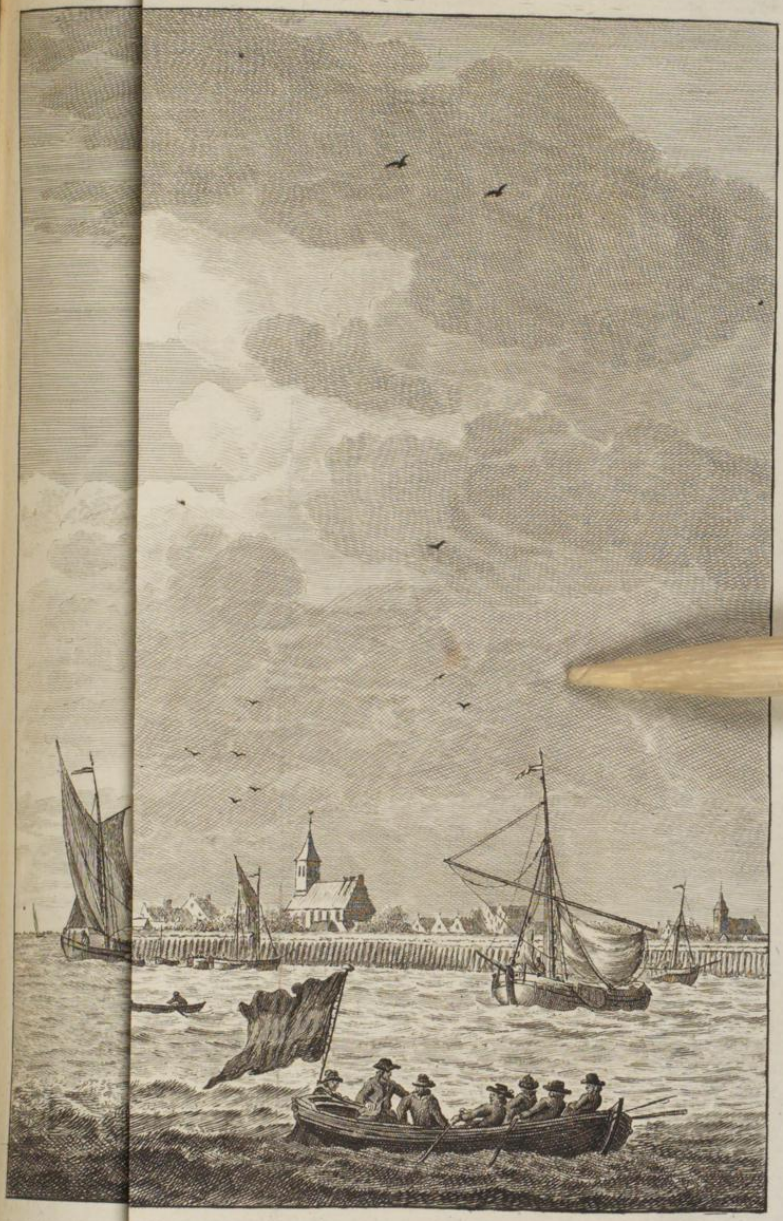

uit de ZUIDER ZEE te zien.

t'DORP OOSTER LEEK tusſchen HOORN en ENKHUIZEN uit de ZUIDER ZEE te zien.

OOSTERSOUBURCH.

OOSTER LITTENS NAAR DE KERK TE ZIEN.

de plaats van de oude en vervallene, wierdt 'er, in 't laatst der voorgaande Eeuwe, eene nieuwe Kerk gebouwd.

OOSTERLITTENS, een Dorp in *Friesland*, onder 't Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*. Van wegen den veelvuldigen doortogt van Rijtuigen, is het Dorp zeer leevendig.

OOSTER-SCHELDE; zie SCHELDE.

OOSTERSOUBURG, een Dorp, op het Zeeuwsche Eiland *Walcheren*, aan den Straatweg, tusschen de Steden *Middelburg* en *Vlissingen*. *Oostersouburg* heeft een deftig aanzien. De Kerk, eertijds aan de Maagd MARIA gewijd, is voorzien van een hoogen dikken Toren, welke eertijds pronkte met een uitgehouwen beeld van de H. Maagd, die 'er staatelijk vereerd wierdt. De Kerk wordt door een eigen Leeraar bediend.

OOSTERSTEIN, (*Het Huis tot*) van ouds een Adelijk Gestigt, in de Zeeuwsche Heerlijkheid *Oosterland*, boven vermeld. Niets anders dan een brok Muurs is het eenige overblijfzel van het eertijds deftig gebouw. Nogthans bezit dit overblijfzel, nevens eenige Roeden Dijks en vijfentwintig Gemeten Lands, het regt van een goed Leen te zijn.

OOSTERWYK, (*Het Kwartier van*) een der vier Kwartieren, in welke de Meierij van *'s Hertogenbosch* verdeeld is. Alleen ten Noorden grenst het aan Holland. De lengte, van het Noorden naa het Zuiden, wordt op negen, en de breedte, van het Oosten na het Westen, op zeven uuren gaans begroot. Onder de overige Kwartieren praalt het met den bijnaam van het *Schoonste*, van wegen deszelfs vrugtbaarheid en rijkdom, en de menigte van fraaie Dorpen, welke men 'er, zo groot als kleine, ten getale van dertig telt, behalven de Stad *'s Hertogenbosch*, mede in dit Kwartier gelegen. Verscheiden deezer Dorpen voeren den titel van Heerlijkheden, en hebben hoog, middelbaar en laag Geregt. Anderen, *Staa-*

ten Dorpen genaamd, behooren tot de Domeinen van Hun Hoog Mogenden. Bovenal munt in dit Kwartier uit,

OOSTERWYK, (*Het Dorp*) gelegen aan de zamenvloeijing van twee riviertjes, drie uuren gaans ten Zuidwesten van de Stad *'s Hertogenbosch.* Het is een aanzienlijk Vlek, voerende den naam van *Vrijheid*; eene benaaming, eigen aan zodanige Plaatzen, die, hoewel Muuren, Wallen noch Graften hebbende, nogthans van 's Lands Opperheeren bijzonder bevoorregt zijn. Eene zeer bloeiende en welvaarende Plaats, indien de aloude berigten waarheid behelzen, moet eertijds *Oosterwijk* geweest zijn: men vondt 'er wel vijfhonderd Wollen Weefgetouwen; 'er was een Straatweg ter lengte van vijfhonderd schreden, ten wederzijden met Huizen digt betimmerd, en op voegzaame afstanden voorzien van Putten, ten dienste der Ingezeetenen. Hoe 't zij, de Plaats, hoewel niet doodstil, is, egter, op verre na niet zo leevende. Op een ruim Marktveld, worden, behalven de Weeklijksche, drie Jaarmarkten gehouden. Op het veld staat een van ouds vermaarde Lindeboom, met een zeer breeden kruin, met eene menigte paalen gestut en geschraagd; hij geeft een nuttig lommer ten dienste der Boeren, welke hier hunne Boter koomen venten. Het Raadhuis, een nieuwmodisch gebouw, staat digt bij dien boom. De Kerk is een tamelijk goed gebouw, uit wiens midden een fraai Torentje ten dake uit steekt. De Leeraar, welke hier predikt, verrigt ook den dienst te *Udenhout.* De Roomschgezinden, verre weg de talrijkste Ingezeetenen, hebben verscheiden Vergaderplaatzen. Een vermaard Vrouwenklooster, van den derden regel van ST. FRANCISCUS, welk 'er eertijds stondt, dient thans tot een ander gebruik. Voorts telt men te *Oosterwijk* ruim derdehalf honderd Huizen. Het Geregt bestaat uit den Kwartierschout, zeven Schepenen, even zo veele Gezwoorenen en een Geheimschrijver. Zes Dorpen zijn aan het Regtsgebied der Plaatze onderworpen.

OOSTFRIES, (JOSEPH) gebooren te *Hoorn*, in den Jaare 1628, was een kunstig Glasschilder; verscheiden sierlijk beschilderde Glazen, in eenige Kerken van het Noorderkwartier, en,

en, misschien, in deeze en geene Huizen der Stad *Hoorn* zelve, kunnen daar van getuigenis draagen. Tot ongeluk der kunst, wierdt hij vroeg weggerukt: hij storf in zijne geboortestad, op den achtsten October des Jaars 1662. Beter lot wedervoer, ten dien opzigte, zijne Zuster, gehuwd aan eenen KLAAS VAN DER MEULEN, insgelijks een Kunstschilder: tot in haar tweeënzeventigste jaar behandelde zij dagelijks het penseel.

OOSTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburgen*, ook wel de *Oosterbuurt* genaamd, legt langs den Dijk aan de Ringsloot van het Stermeir. Het vermogen der plaatze beantwoordt niet aan het getal der Ingezeetenen. De Hervormden hebben 'er eene eigen Kerk, en de Doopsgezinden eene Vergaderplaats. De Leeraar, welke hen thans bedient, een Leerling van het Amsterdamsche Kweekschool, verrigt ook den predikdienst in 't nabuurig *Westgraftdijk*.

OOSTHUIZEN, te gader met *Hobrede*, eene Vrije Heerlijkheid, onder Waterland, in de *Zeevangk*, tusschen de Steden *Hoorn* en *Edam*. Te zamen worden zij begroot op zevenhonderd vierentachtig Morgens en vierhonderdvijfenzeventig Roeden. In den Jaare 1749 telde men 'er honderdvijfentachtig Huizen, waar van honderd zevenënvijftig behoorden aan *Oosthuizen*. In eenen Streek van ruim achthonderd Roeden, is dit fraaie Dorp gebouwd langs de Ringsloot van de Beemster. Men ontmoet 'er een goed aantal fraaie Burgerwoningen, blijken draagende van den welvaart der Plaatze, ontstaan, onder andere, uit een uitgebreiden Kaashandel. De Hervormde Kerk is een aanzienlijk Kruisgebouw, pronkende, op het midden, met een fraai doorluchtig Torentje. In het Zuidelijk Kruispand ontmoet men eene ongemeen pragtige Graftombe, van zwart en wit Marmer, met heerlijk Beeldwerk en Opschriften, opgerigt voor den Heere FRANÇOIS VAN BREDENHOF, Vrijheere van *Oosthuizen*, Schout, Burgemeester en Raad der Stad *Hoorn*, Afgezant van wegen hunne Hoog Mogenden bij den Koning van Pruissen. Verscheiden leden

diens

diens Geſlagts, aan 't welk nog heden de Heerlijkheid behoort, leggen hier begraaven. De Gezant gaf een blijk van het belang, welk hij ſtelde in den luister der ſtaatelijke Godsdienstoeffeninge, door het ſchenken, ten behoeve der vieringe van het H. Avondmaal, van drie Zilveren Schotels, twee Zilveren Bekers, een Tafellaken en Servetten. Te *Oosthuizen* is insgelijks eene Vergaderplaats van Doopsgezinden. Het Raadhuis, 't welk tevens tot eene Waag, Wagthuis en Gevangenis dient, is mede een aanzienlijk gebouw. De Heer heeft 'er eene deftige Wooning, in den hedendaagſche ſmaak gebouwd.

Oostkapelle, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, nevens een fraai Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, in het Noordlijke gedeelte daar van, ſchietende met zijne eigen Duinen aan de Zee. Van ouds behoorde de Heerlijkheid aan den Abt van *Middelburg*, die 'er eene aanzienlijke Lustplaats hadt, *Westhoven* geheeten. Van wegen de aangenaamheid van den oord, vindt men nergens in Zeeland zo veele deftige Lusthuizen, als in deeze Heerlijkheid. Dat van den Heere munt inzonderheid uit, zo om de fraaiheid van 't gebouw, als de ſchikking der plantaadjen.

Zie smallegange, *Kronijk van Zeeland*; gargon, *Walch. Arcadia.*

Oostsouburg; zie oostersouburg.

Oost-ter schelling; zie ter schelling.

Oost-vlieland; zie vlieland.

Oostvoorn, of het *Land van Voorn*, aan de oostzyde van flakkee, een der drie hoofdverdeelingen van het *Land van Voorn*, is een Schierëiland, wordende gedeeltelijk van de Noordzee, gedeeltelijk van de Maaze beſpoeld. Ter plaatze, alwaar dit Land niet door Duinen tegen de Noordzee beveiligd wordt, moet het, door zwaare Dijkwerken, voor affpoelen behoed worden. De grond is gemeenlijk tamelijk hoog: zodat men 'er weinig overlast van het winterwater heeft. De bezor-

ging

ging der Dijken ſtaat aan een Kollegie van een Opper-Dijkgraave en zes Heemraaden, welken een Penningmeester is toegevoegd, nevens een Sekretaris. Gemeenlijk alle Maandagen, vergadert dit Kollegie, in een der Vertrekken van het Stadshuis in *den Briel.*

Oostvoorn, een Ambagt of Polder, met een Dorp van dien naam, in het even genoemde Diſtrict, de aangenaamſte landſtreeke in dien oord, hebbende veel Houtgewas, de verblijfplaats van rijklijk Wild, vooral van gevogelte, als Patrijzen, Faiſanten en meer diergelijken. Volgens de opgave van den Jaare 1732, beſloeg het Ambagt zesentwintighonderd en vier Gemeten en zesenveertig Roeden Lands. Men telde 'er vierenzeventig Huizen. Het Dorp is klein. De Kerk, ſtaande in 't midden van het Dorp, hoewel een oud gebouw, pronkt, nogthans, met een goed aantal fraai beſchilderde Glazen van de Jaaren 1744 en 1745. De Toren is tamelijk hoog en wordt wel onderhouden, op kosten van den Lande, omdat hij den Zeelieden tot eene Baak verſtrekt. Op een hoogen heuvel hadt men hier eertijds een vermaarde Burgt geſtigt, dienende tot dekkinge van den mond der Maaze. Niet verre van daar plagt in eene vlakte te leggen het *Hof der Heeren van Voorn*, omringd van een hoogen Muur, die verſcheiden Poorten of ingangen hadt. Op eene hooge Duin ſtaat een gebouw, in den Jaare 1743, door Opper-Dijkgraaf en Heemraaden geſtigt, buiten kosten der Bedijkinge, om te dienen tot eene Vergaderplaatze dier Heeren, bij het doen van Dijkſchouwen of openbaare Aanbeſteedingen. Uit de Vergaderzaale heeft men, zo over den Mond der Maaze, als over het omleggende Land, een der fraaiſte Gezigten, welke men zich kan verbeelden.

Zie ALKEMADE, *Beſchr. van Brielle.*

Oostweerd, eene Heerlijkheid, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusſchen de Dorpen *Maarzen* en *Zuilen*, aan den Oostkant van de Vegt. Men vindt 'er ſlegts vijf of zes Huizen. In de dikke muuren en zwaare verwulf-

zels

zels van een derzelven, zoeken zommigen de merktekens van voorgaanden luister.

Oostwoud, een Ban, in de zo genaamde *vier Noorderkoggen*, grenzende, ten Noorden, aan het Regtsgebied van *Medenblik*. De uitgeftrektheid wordt berekend op driehonderd eenendertig Morgens en vijfhonderdvijf Roeden. In den Jaare 1632 telde men 'er negenenzeventig Huizen; ruim honderd jaaren laater ftonden 'er niet meer dan negenenvijftig. Onder andere ontftondt deeze vermindering uit eenen Brand, in de maand Junij des Jaars 1710, met voordagt geftigt, door eenen booswigt, die eerst elf jaaren laater, binnen *Enkhuizen*, voor zijne euveldaad, de verdiende ftraffe ontving. Nogthans heeft het Dorpje eene eigen Kerk en afzonderlijken Leeraar.

Zie *Chronijk van Medenblik*.

Oost-ysselmonde, een Ambagt, in Zuidholland, in de *Riederwaard*, ook bij den naam van *Gijsbregt-Jakobs-Ambagt* bekend. In de Lijsten van Verpondinge ftaat het aangefchreeven voor vijfhonderd eenentachtig Morgens en honderdvijftien Roeden Lands, en voor honderdvijfentwintig Huizen. Het Dorp van dien naam legt fchuin over het Kralinger Veer, in Schieland. De Kerk is ruim en groot, voorzien van een vrij hoogen Toren. Een zwaar Kafteel, in den Jaare 1483, aldaar gebouwd, wierdt, omtrent twee Eeuwen daarna, tot den grond toe afgebroken, en, van nieuws, veel fraaier herbouwd.

Zie goudhoven; spaan, *Befchr. van Rotterdam*.

Oost-zaandam; zie zaandam.

Oostzaanen, een Ambagt of Ban, van merkelijke uitgeftrektheid, in het *Baljuwfchap van Kennemerland*, onder Noordholland, bevattende in alles tweeduizend drieëntwintig Morgens en zesennegentig Roeden Lands. In den geheelen

Ban

Ban telde men, in den Jaare 1732, zeventienhonderd negenentachtig Huizen en honderd vijfenzestig Molens. In het tijdverloop van eene Eeuwe, was het getal der eerſten met achthonderdenvijf vermeerderd. Volgens de opgave in den Jaare 1749, ſtonden, te *Oostzaanen* alleen, vierhonderd negenendertig Huizen, die Verponding betaalden. Het Dorp *Oostzaanen* legt omtrent een half uur gaans ten Oosten van de Zaan, en beſlaat, in de lengte, van het Zuiden na het Noorden, weinig minder dan een uur gaans. Elk huis ſtaat eenigermaate op zich zelve, tusſchen twee Slooten, en van den weg afgeſcheiden door een wijder Sloot of Vaart, over welken eene menigte Bruggetjes legt, den toegang derwaarts verleenende. De Kerk is een goed gebouw, in het begin der voorgaande Eeuwe geſtigt, in de plaats der voorgaande, die, reeds eenigen tijd geleeden, was afgebrand, en eene Parochiekerk plagt te weezen. Zij wordt door haaren eigen Leeraar bediend. De Doopsgezinden, hoewel in deezen oord zeer talrijk, hebben 'er geene Kerk; Roomschgezinden, egter, vindt men 'er veele; zij hebben hunne Vergaderplaats in eene Buurt aan de *Zaan, het Kalf* genaamd. De Koophandel, welke eertijds hier zeer ſterk plagt gedreeven te worden, is, vooral in de laatſte jaaren, merkelijk verminderd. Nogthans vindt men 'er nog verſcheiden Molens en andere Fabrieken.

OOSTZAANER-OVERTOOM, is eene aanzienlijke Buurt, een weinig ten Zuiden van *Oostzaanen*, aan den Ydijk; hij dient tot een overtogt van kleine Vaartuigen uit de Vaart de *Gouwe* en het Water *de Taiske*, in het Y.

OOTMARSEN, ook wel *Ootmarſum* genaamd, is een klein Steedtje, niet verre van de grenzen van het Graaſſchap *Benthem*, in het landſchap *Twente*, onder de Provincie *Overijsſel*. Volgens zommigen zou het den naam ontleend hebben van de aloude *Marſen*, welke, eertijds, hier hun verblijf zouden gehad hebben. De Plaats is klein, en van weinig aanziens.

OOY,

Ooy, op een kleinen afstand van de Stad *Nieuwmegen*, in eenen Streek Lands, *de Cirkel van Ooy* genaamd, die door het zwellen van de rivier de Waal, in het naajaar, meestal onder water staat, 't welk, door middel van twee Sluizen, met voordagt daar in gelaaten wordt. Eenige Opgezeetenen, daar toe aangesteld, hebben het opzigt over de Dijken en verdere Waterweeringen. In vier Districten is deeze Cirkel verdeeld: een daar van behoord aan het Schependom; een ander aan het Rijk van *Nieuwmegen*. De twee overige zijn de Heerlijkheden *Ooy* en *Persingen*. — Te gader worden de Hervormden door éénen Leeraar bediend. — *'t Huis te Ooy*, de wooning van den Heere der Heerlijkheid, is een staatelijk oud gebouw, voorzien van twee zwaare vierkante, en twee sierlijke zeskantige Torens; een der laatsten, staande agter het Slot, is bijkans geheel van Duissteen opgemetzeld.

Zie PONTANUS.

Op-hemert, dus genaamd in onderscheiding van *Neder-Hemert*, is eene Heerlijkheid, met een Kerkdorp, 't welk zijnen eigen Leeraar heeft, gelegen in Gelderland, in de *Thielerwaard*, aan den Waaldijk. De Heer der Heerlijkheid heeft zijn verblijf op het *Huis te Op-Hemert*.

Op-heusden, een Dorp, in Gelderland, in de *Neder-Betuwe*. Behalven dat het zeer fraai betimmerd is, heeft dit Dorp nog te meer aanziens, door zijne bekoorlijke legging midden in Koornlanden, aan den Rhijndijk, tegen over de Stad *Wageningen*. De Kerk is oud, en voorzien van een spitsen Toren. Een eigen Leeraar neemt 'er den predikdienst waar.

Opmeer, eene vrije Heerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, *de vier Noorder-Koggen*, beslaande, na genoeg, vierhonderd veertig Morgens Lands, met tweeënzeventig Huizen. Ter wederzijden van de zo genaamde *Veekenvaart*, is het Dorp zeer fraai betimmerd. De Kerk, egter, heeft niet veel aanziens. De Hervormden van *Opmeer* hebben eenen Leeraar met die van *Spanbroek* gemeen.

Op-